

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies tertius et quartus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1866

De SS. Ewaldis Duobus Presbyteris MM. In antiqua Saxonia. Commentarius
Prævius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72907](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72907)

AUCTORE
J. B.

ecclesiasticis Francorum ad annum 697, In omnibus antistitum Meldensium Catalogis SANCTUS appellatur : omissum tamen in quibusdam Meldensium episcoporum Catalogis, lib. 1 num. 79 Plessius scribit in Meldensi Historia; at non alia de causa id factum censet, quam quod eodem, quo ad sacras infulas electus est, die, necdum consecratus, fecerit vendi finem.

que fuerit se-
des episcopa-
lis,

2 De Meldensi urbe, pagi Briensis principe, in Actis nostris actum non semel est. Jatinum olim dicta, gentis deinde nomen sortita est. Episcopatum habet antiquum, cujus incunabula quidam a S. Dionysio, a S. Sanctino quidam auspiciantur. Ecclesia cathedralis Deiparam Virginem et S. Stephanum patronos habet. Senonensi olim metropoli subjecta, modo Parisiensi subiacet, ex quo videlicet Parisiensis ecclesia sub Gregorio XV Pontifice Maximo, instante Ludovico XIII, metropolitanis Galliarum sedibus adjecta est. Anno 549 Medoveus, Meldensis episcopus, concilio Aurelianensi quinto subscripsit, Remensi Gondaldus anno 623 secundum Labbeum, Cointium et Mabillonium; secundum Sammarthanos anno 650. Plures quoque presules numerat sanctitate insignes, quorum sibi natales vindicat, ut S. Rigomerum, ut S. Hildevertum, ut S. Ebreghisilum, ut S. Patusium nostrum, de quibus, aliisque apud Plessium tom. II pag. 432, ita canit Fulcoius Bellocensis :

Meldis, sanctorum mater fecunda Virorum,
Walberti justis, sacri nec non Canoaldi,
Faronis, Faræ, quæ Christum novit amare,
Pro quo terrenum sponsum facit hæc alienum.
Meldis Celiniam vita cum celibe diam,
Hostibus austerum tulit et Rigomerum.
Partusium (quid ago) profert urbs Meldica pago.
Hic tres Germani, gestis et dogmate sani,
Quem dilexerunt, Christum sibi substituerunt.
Hic Addo, Bado, proles clarissima Dado,
Optima fundantes loca, qui sua, seque dicantes,
Radolium, Jotrum, Resbacum constituerunt.
Hic Hildevertus pastor re, nomine, verus.
Hic fuit antistes solitus collidere tristes;
Conservis alacer, tumidis Ebreghisilus acer etc.

quo floruerit
tempore,

3 Obscura admodum est antistitum Meldensium chronologia. Hinc P. Joannes Pinus tom. VI Augusti pag. 694 S. Ebreghisilum, qui in sede Meldensi S. Patusium proxime excepit, sæculo VII vel VIII posuit, dum Meldensium episcoporum chronologiae Novæ Galliarum Christianæ editores afferrent aliquid lucis. Exstat quidem apud illos tom. VIII col. 1397 et seqq. Meldensium presulum Catalogus; sed nec S. Patusio, nec S. Ebreghisilo annus ullus adscribitur. De Herlingo vero S. Patusii decessore proximo ita habent : Ipse creditur Herlingus episcopus, qui subscripsit privilegio Agliberti Cenomanensis epi-

scopi pro monasterio sanctæ Mariæ mense Junio anno XI Theoderici regis. Illud habes Analect. Mabillonii tomo III pag. 204. Theodericum sub annum 691, regni sui 17 obiisse, tom. I Annal. Benedict. pag. 393 idem Mabillonius refert : ex quo fit conjectura probabilis, sub finem sæculi VII S. Patusium diem clausisse extremum. Favet huic conjecturæ Cointius num. 1 citatus, favet et Martyrologium Parisiense, quod una cum Cointio annum Domini 697 S. Patusio mortualem assignat. Castellanus ad diem 5 Octobris, S. Patusium sæculo VIII obiisse, ponit; sed mendum in eum locum, nisi fallor, irripit : sancto enim Ebreghisilo, proximo a S. Patusio Meldensium presulium sæculo VII ad diem 31 Augusti idem Castellanus apposuit : sanctum autem Ebreghisilum successorem S. Patusii faciunt, quotcumque vidi, Meldensium episcoporum catalogi. Contra Breviarium Meldense eodem num. 1 citatum notat, S. Ebreghisilum ad Meldenses infulas electum esse circa annum 730 : unde aut eodem, aut proxime præcedenti anno S. Patusium obiisse, consequitur. Malin ego Parisiensi Breviario, quam Meldensi subscribere : defuncto enim S. Hildeberto, circa annum 680 successit Herlingus; Herlingo S. Patusius, Patusio vero Ebreghisilus; et proinde, si Meldensi Breviario standum esset, Herlingum 70 fere annos Meldensem sedem occupasse, necesse esset, quod, nescio, qua diceretur auctoritate, eoque mihi probatur minus, quo rarior est et infrequentior sedis episcopalis tam diuturna possessio.

4 Hæc de Sancti ætate : cultus vero inde perspicuus est, tum quod annuam ejus memoriam recolat ecclesia Meldensis die 5 Octobris Officio semiduplici, ut in communi confessoris non Pontificis, tum quod in diocesi Meldensi templum jam olim habuerit suo nomini consecratum : de quo lib. 1 Historiæ Meldensis num. 79 ita scribit Plessius : In diocesi (Meldensi) tertio circiter ab urbe Meldensi lapide Septentrionem inter et Occidentem ecclesia paræcialis est sub ejus invocatione dedicata, in eaque fortasse sepultus est. Pagus ipse non alio nomine notus est, quam sancti Confessoris : est et prioratus in ea ecclesia, qui etiam S. PATUSII nominatur. Hanc abbatiæ Molismensi anno 1102 Odo quidam donavit, et Manasses hujus nominis I Meldensis episcopus decennio post confirmavit : prioratus vero eorum, quorum intererat, consensu 28 Junii anni 1726 extinctus est sub Eminentiissimo domino Cardinali de Bissy, qui illius redditus seminario suo applicuit, ut ex ecclesiæ Meldensis tabulario refert Plessius citatus. His plura de S. Patusio non inveni, præterquam quod sanctimonialia monasterii S. Faræ, eodem Plessio teste, aliquas S. Patusii reliquias S. Faræ fundatricis suæ lipsanothecæ inclusas penes se esse, arbitrentur.

quis ejus cul-
tus, explica-
tur.

E

F

DE SS. EWALDIS DUOBUS PRESBYTERIS MM.

IN ANTIQUA SAXONIA.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

C. B.

§ I. Antiquæ Saxoniarum, in qua Sancti passi sunt, notitia, varia nominis eorum efformatio, memoria in Fastis sacris, cultus ecclesiasticus, Passio edenda.

ANNO, UT
VEROSIMILIUS
EST, DCXCV.
Antiquæ
Saxoniarum

Antiqua Saxoniam pro varia bello-
rum fortuna variaque temporum
ratione fines habuit modo arctiores,
modo minus arctas. Caroli Magni
ævo, quod et Ewaldorum ætate
obtinuisse videtur, inter Rhenum
potissimum, Visurgim et Albin
claudebatur. Fas est id colligere ex Annalibus me-
trici, per Chesnium tom. II Scriptorum Franciarum,
Reinerum Reineccium, Bouquetum aliosque vulgatis.
In his enim auctor, poeta anonymus, qui Arnulphi

imperatoris ævo vixit, resque a Carolo Magno gestas
carmine complexus est, ad annum 772, Indict. 9
describens antiquæ Saxoniarum populos sic canit :

Saxonum natura ferox et pectora dura,
Ferre jugum Christi necdum dignata suave,
Dæmonico nimium fuerant errore subacta.

2 Christicolæ vero jam longo tempore Franci
Catholicam tenere fidem, multisque per or-
bem

ex poeta ano-
nymo notitia :

Jam dominabantur populis, quibus undique fulti
Præcipue virtute Dei, quem rite colebant,

Hanc

A Hanc unam poterant nimirum vincere gentem; Quæ nec rege fuit saltem sociata sub uno, Ut se militia pariter defenderet usu; Sed variis divisa modis plebs omnis habebat Quot pagos, tot pene duces, velut unius artus Corporis in diversa forent hinc inde revulsi. Sed generalis habet populos divisio ternos, Insignita quibus Saxonia floruit olim. Nomina nunc remanent, virtus antiqua recessit. Denique Westfalos vocitant in parte manentes Occidia, quorum non longe terminus amne A Rheno distat. Regionem solis ad Ortum Inhabitans Osterlingi, quos nomine quidam Ostvalos alio vocitant, confinia quorum Infestant conjuncta suis gens perfida Sclavi. Inter prædictos media regione morantur Angarii, populus Saxonum tertius. Horum Patria Francorum teris sociatur ab Austro, Oceanoque eadem conjungitur ex Aquilone.

quo usque il-
lius pars, in-
ter Rhenum,

5 Cum terrarum tractum, qui Albin inter et Ode-ram est medius, Sclavorum populi, uti inter eruditos facile convenit, Carolo Magno imperante, insederint, ultimi decem huc transcripti versus, utut impoliti, sat aperte sane inter Rhenum, Visurgim et Albin collocant antiquam Saxoniam, hujusque insuper limites sat explicate definiunt. Altamen cum de antiquæ Saxonie loco, quo SS. Ewaldi passi sint, infra disserturis usui futura sit paulo accuratior notitia limitum, quibus antiquæ Saxonie pars, Rhenum inter et Visurgim media, circumscripta fuerit, lubet hanc in rem diligentius inquirere. Dubitandum quidem non apparet, quin Ewaldorum æque ac Caroli Magni ætate ab ortu Visurgim, ab Occasu Rhenum aut certe loca Rheno vicina, a Septentrione Isalam et Frisiam pro limitibus habuerit antiqua Saxonia; verum quo usque hæc tunc sese a Meridie extenderit, non æque habetur compertum. In Annalibus Tillianis, a Bouquet tom. V. Scriptorum Franciæ insertis, quorum auctor initio sæculi non floruit, ad annum 776, pro quo reponendus notatur annus 775, hæc leguntur: Tunc rex (Carolus Magnus) habuit synodum ad Duriam, et inde pergens in Saxoniam, Sieburgum cepit. Sieburgum ad sinistram Ruræ annis ripam situm est, ut, quo tempore Carolus Magnus antiquos Saxones armis aggressus est, eorum regio seu provincia, si non longius, ad Ruram saltem annem a Meridie fuerit extensa; hanc autem non reor minoris versus eandem mundi plagam extensionis fuisse sub finem sæculi septimi, quo Ewaldorum accidit martyrium.

et Visurgim
media, versus
Meridiem fue-
rit extensa.

C 4 Etenim Cluverus lib. III Germaniæ Antiquæ cap. 15 ex Gregorio Turonensi probat, Bricteros seu Bructeros, aut etiam, ut Beda scribit, Boructuarios, Theodosii Magni tempore seu sæculo quarto multum protracto inter Coloniam Agrippinam, Catlos seu Hassos et Lippiam seu Luppianam annem sedes suas habuisse; nec his illos vel sponte sua vel vi adactos cessisse, comperio ante sæculi septimi finem, quo primum sibi a S. Suiberto salutarem Christi doctrinam annuntiarum audiverunt. Tunc autem expugnati a Saxonibus alio migrare verosimiliter fuerunt compulsi. Colligendum id videtur ex Beda, dum. lib. v. Historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum cap. 12 sic scribit: Qui videlicet Suidberet, accepto episcopatu, de Britannia regressus, non multo post ad gentem Boructuariorum secessit, ac multos eorum predicando ad viam veritatis perduxit; sed expugnatis non longo post tempore Boructuariis a gente antiquorum Saxonum, dispersi sunt quolibet hi, qui verbum receperant. Sanctus Suibertus anno 695, uti apud nos in S. Suiberto num. 8 probatum invenies, in Britannia ordinatus est episcopus. Cum ergo ex Bedæ testimonio Suibertus non multo post ad fidem adduxerit multos e Boructuariis, hique deinde non longo post tempore expugnati fuerint a Saxonibus, verosimile fit, primum quidem sub finem anni 695 aut anno 694; postremum vero sub finem anni 694 aut initio sequentis accidisse, ut adeo jam tunc antiqui Saxones limites suos, si non longius, saltem ad Ruram usque

annem, quo eos postea Caroli Magni ævo extensos fuisse mox docui, a Meridie protulerint, tractusque, Ruram inter et Lippiam medius, antiquæ Saxonie, prædictis incolis abactis, Saxonumve potestati additis, annumerari cæperit.

AUCTORE
C. B.

3 Itaque cum Sancti nostri, uti infra probabo, in illa antiquæ Saxonie parte, quæ Visurgim inter et Rhenum interjacet, anno 695 martyrii palmam fuerint adepti, ex omnibus jam dictis est consequens, ut in eo terrarum tractu, qui inter Visurgim, Frisiam, Isalam, Rhenum et Ruram interceptus episcopatum Monasteriensem, Osnabrugensem, Paderbornensem, comitatum Marcanum saltem ex parte, aliasque nonnullas ditiones complectitur, verosimiliter id acciderit; ibidem tamen indubie accidisse, idcirco asseverari non potest, quod tractus ille, uti ex jam dictis facile colliges, ultra Ruram annem tunc, cum Sancti passi sunt, a Meridie forte fuerit protensus, nihilque, uti ex dicendis patescet, usquam occurrat, quod Ewaldorum palæstræ definitio cuidam loco indubie assignandæ sufficiat. Ut sit, dubium equidem non est, quin Sancti in illa Antiquæ Saxonie parte, quæ Visurgim inter et Rhenum interjacet, fuerint necati. Beda enim num. 4 Passionis edendæ refert, illorum Intersectorum corpora in Rhenum fuisse projecta; quod utique a vero alienum foret, si in Saxoniam, Visurgim inter et Albin media, fuissent occisi. Porro ex supra dictis unusquisque facile colliget, qui Ewaldos in Boructuariorum regione Rheno vicina mortem pro Christo oppetisse, Pagius in Criticis ad annum 695 affirmet, nec tamen aperte pugnet cum Beda, qui id in antiquorum Saxonum provincia accidisse, in Passione edenda scribit. Quippe Boructuariorum regio saltem ex parte, quo tempore occisi sunt Ewaldi, Antiquæ Saxonie accenseri cæperat, eique deinde semper, etiam Beda Historiam suam scribente, fuit annumerata, ut in hypothesi, quod Sancti in Boructuariorum regione vere fuerint occisi, id ibidem simul et in Antiqua Saxonie evenisse, absque aperta repugnantia asseverari queat.

In hæc martyrio coronati sunt Ewaldi:

6 Quocumque igitur modo res spectetur, Sancti in illa Antiquæ Saxonie parte, quæ Rhenum inter et Visurgim interjacet, martyrii palmam indubie sunt adepti, ut necesse non sit, rei huic confirmandæ plura afferre. Scriptores bene multi SS. Ewaldorum meminere; verum hi non una eademque nominis efformatione exarantur ab omnibus. Ab aliis enim Egualdi vel Eugualdi, ab aliis contra Edwaldi similive alia vel magis vel minus corrupta appellatione offeruntur. Beda in Passione edenda nomine indeclinabili Hewald Sanctos distinguit; in Martyrologio vero, quod in Opere nostro tomo secundo Martii præfigitur, Ewaldos appellat. Hac deinceps appellatione et nos utemur: est enim longe communior, omnibusque fere, qui Sanctos celebrant, martyrologis usitata; sunt autem hi numero non pauci tum classici, tum alii, qui ex classicis hausere, una cum Romano hodierno recentiores. Omnium antiquior est Beda; neque enim vel in Hieronymianis, vel in Romano parvo Ewaldorum mentio occurrit. Varia elogia, quibus singuli ad tertium Octobris diem Sanctos exornant, huc transcribere, fuerit inutile: omnia enim ex uno propemodum elogio, quo Beda primum usus est, ducunt originem. Hoc adeo solum una cum elogio, per Wandelbertum adornato, quod hoc metricum sit, nec forte ex solo Beda depromptum, hic recito, additurus interim per decursum, si quid, quod in Bedæ elogio non sit, in aliis elogiis notatu dignum occurrat. Wandelbertus sic canit:

horum nomi-
na varie effor-
mata, memo-
ria multis

Ewaldi meritis, gente et cognomine et ara Doctrinaque pares quintum sibi morte dicarunt.

7 Beda vero Sanctos ita celebrat: Apud antiquos Saxones natale duorum Ewaldorum, qui cum Wilibrordo episcopo venientes in Germaniam, transierunt ad Saxones; et cum ibi prædicare Christum cæpissent, comprehensi sunt a paganis et sic occisi: ad quorum corpora multa diu lux apparens, et ubi essent, et ejus essent meriti, declaravit. Etsi hoc elogium, uti infra dicam, a scriptore, qui post Bedam floruit, interpolatum forsitan sit. Ewaldorum

Fastis sacris
ipsique Bedæ

AUCTORE
C. B.

dorum tamen annuntiatio, quam continet, indubie ad ipsam Bedam, veluti ad genuinum et primarium auctorem, pertinet, idque, dato etiam, ad Bedam, ut Sollerius noster in Præfatione ad Usuardum num. 36 conjicit, solas illas Martyrologii prosaici, sub Bedæ nomine tom. II Martii apud nos præfixi, spectare annuntiationes, quæ pariter occurrunt in Martyrologio Bedæ metrico, quod Acherius anno 1671 tomo decimo Spicilegii typis vulgavit. Etenim Ewaldi in laudato Martyrologio Bedæ metrico ad tertium Octobris diem seu ad quintum Nonas etiam celebrantur. Fit id quidem unico versu, sed duos etiam præcedentes, ut sensus habeatur integer, huc transcribo. Sic habent:

* forte Nonas

Sextas Octobris Nonis * Bosa optat habere
Solemnes terris, summo qui gaudet olympo,
Et gemini quinis Ewaldi sorte coluntur.

genuino Martyrologio inscripta,

8 Spectat ergo omni dubio procul ad genuinum prosaicum Bedæ Martyrologium Ewaldorum annuntiatione. Porro elogium metricum, a Wandelberto Sanctis adornatum supraque huc transcriptum, facit hos quemadmodum meritis, ita et doctrina pares. Quod si æquali Sanctos eruditione undequaque fuisse ornatos, significatum voluit Wandelbertus, a vero aberravit. Etenim Beda, cujus testimonio nemo non stet, in Passione edenda num. 2 de duobus Ewaldis sic scribit: Erant unius ambo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli: nam uterque eorum appellabatur Hewald; ea tamen distinctione, ut pro diversa capillorum specie unus Niger Hewald, alter Albus Hewald diceretur: quorum uterque pietate religionis imbutus, sed Niger Hewald magis sacrarum Litterarum erat scientia instructus. Pari ergo doctrina seu eruditione ambo Ewaldi ex Bedæ testimonio non fuerunt. Verum Wandelbertus forte dumtaxat voluit, iisdem illos paribusque fidei dogmatibus fuisse imbutos. Quod utique cum majori Ewaldi Nigri in sacris Litteris eruditione potest consistere. Ceterum laudatum Wandelberti elogium metricum ambos Ewaldos non solum meritis, gente et cognomine, verum etiam ara pares rectissime celebrat, idque sive per aram sacerdotii dignitatem, sive cultum ecclesiasticum intelligas. Ambo enim pari sacerdotii dignitate fuisse insigniti, ut Beda in Passione edenda testatur; amboque etiam, martyrio e vivis sublatis, parem ecclesiastici cultus honorem sunt adepti, ut palam fiet ex iis, quæ jam nunc dicere aggredior.

cultus ecclesiasticus antiquus

C

9 Via Sanctos reperias, qui a felici suo e vivis excessu citius, quam Ewaldi cultum Sanctis deferri solitum sint consecuti. Præterquam enim quod sacra eorum corpora, ut Beda in Passione edenda num. ultimo testatur, juxta honorem martyribus condignum recondita fuerint, eaque brevi post Pipinum humo extracta atque ad se adducta cum multa gloria Colonie Agrippinæ tumulo mandavit, statim ab eorumdem obitu institutum fuisse videtur, ut congruo honore quotannis colerentur. Certe Beda mox laudatus, qui cum Sanctis floruit, annoque 753, ut nunc communiter fert opinio, e vivis excessit, in Passione edenda num. ultimo sic scribit: Dies Passionis vel Inventionis eorum (sanctorum Ewaldorum) congrua illis in locis veneratione celebratur. Fuit ergo annua Sanctorum memoria ante annum 753 cultu congruo celebrata, hincque mihi verisimile fit, id jam factum fuisse vel ab ipso anno, qui gloriosum eorum martyrium, anno, ut dicemus, 693 affigendum, proxime est secutus. Adeo festinus fuit fidelium in colendis sanctis Martyribus fervor. Verum hic postea non parum remissus videtur, ut etiam forte annua Sanctorum memoria aliquamdiu celebrari desierit. Certe sacra eorum corpora ad annum usque 1074, quo ea, uti infra docebo, sanctus Anno II, Coloniensis archiepiscopus, novo elevationis translationisque honore affecit, in neglectis loculis posita jacere. Asseritur hoc in ipsiusmet S. Annonis de hac Ewaldorum translatione litteris infra huc transcribendis.

Colonie Agrippinæ,

10 Verum post dictum annum 1074 Sanctorum cultus, ut ut temporis lapsu forte imminutus aut

etiam penitus neglectus, translationis memoratæ occasione pristinas vires verosimiliter recuperavit, aut etiam forsitan majores acquisivit. Quidquid de re sit, in Suppellectili nostra litteraria tres Lectiones Mss., ad Officium ecclesiasticum de duobus SS. Ewaldis recitandum spectantes, hisque proprias, inventio. Hæ desumptæ notantur ex Breviario Coloniensi ad SS. Apostolos Ms., quod, qui illas decessoribus nostris sub finem sæculi præteriti descripsit, quadringentorum ut minimum annorum ætatem tunc habere existimavit. Fieri quidem potest, ut is non recte existimavit; verum dubitandum non apparet, quin sæculo saltem decimo quinto dictum Breviarium fuerit antiquius. Fuerunt ergo Sancti jam ante illud sæculum in diocesi Coloniensi aut certe Colonie Agrippinæ Officio ecclesiastico eoque sibi proprio culti: coli autem ibidem deinde non desuisse verosimillimum est. Tria enim ad manum sunt Breviaria Coloniensia, quorum antiquus anno 1498, alterum anno 1577 ac tertium denique anno 1618 notatur excusum. In omnibus autem tribus Officium ecclesiasticum de SS. ambobus Ewaldis ad 5 Octobris diem recitandum proponitur; atque hi quidem in duobus prioribus præter orationem quinque insuper habent Lectiones sibi proprias, in posteriori vero, utpote ad Breviarium Romani normam redacto, præter Orationem tres tantum Secundi Nocturni Lectiones sibi proprias nacti sunt.

11 Hæc sunt, quæ de antiquo Ewaldorum apud Colonien-
Monasterii, culu commemoranda inventi; ad alia nunc loca, antiquo eorumdem cultu pariter illustrata, orationem converto. Ante reliqua occurrit Monasterium, primaria Westphalæ civitas, olim Mimigardforda nuncupata. Sacra amborum Ewaldorum capita, uti infra docebo, eo olim fuisse translata. Translationis hujus memoria, ad 29 Octobris diem in Usuardino Greveni Auctario memoratur his verbis: In monasterio adventus capitum sanctorum duorum Ewaldorum, presbyterorum et martyrum; illa ad eundem diem Officio ecclesiastico quotannis olim celebrata apud Monasterienses fuit. Liquet id ex antiquo Monasteriensi Breviario, quod penes nos est, quodque anno 1489 notatur excusum. In hoc enim ad dictum 29 Octobris diem proponitur Officium de SS. Ewaldis recitandum, in quo hi præter Lectiones varias Orationem insuper habent sibi propriam, in qua ad sacrorum capitum apud Monasterienses præsentiam alluditur. Porro hi non solum ad prædictum 29, verum etiam ad 5 Octobris diem Sanctos olim colere. Quamvis enim hoc die S. Ludgeri translationem olim celebrarint, hodieque verosimiliter adhuc celebrent, in Officio tamen, quod in præfato Breviario de illa fit, faciendi de SS. Ewaldis commemoratio præscribitur. Proxime a civitate seu diocesi Monasteriensi alia adhuc quatuor sese offerunt loca, Sanctorum cultu illustrata, comitatus scilicet Hoyensis ad Visurgim situs, Appellerbeke, seu, ut alii scribunt, Appellerbeke, comitatus Marcani vicus, Tremonia haud procul dissitus, Larenis diocesis Monasteriensis pagus, Horstmaria non longe remotus, et denique Croneburgicum in ducatu Montensi oppidulum; quamvis autem tria ultima vel in diocesi Coloniensi vel in Monasteriensi sita sint, ac proin ad eadem spectent, quæ de Sanctorum in his diocesis cultu jam generatim dicta sunt, singula tamen nominatim hic una cum comitatu Hoyensi commemoranda veniunt, quod in his olim Ewaldi singulari quodam modo culti fuerint.

12 Et vero Ewaldos, ut a comitatu Hoyensi et atisque in Appellerbecano vico incipiam, binis hisce in locis, singulari quodam modo olim cultos fuisse, cultumque habuisse percelebrem, cum Catholica illis in partibus vigeret religio, perspicuum fit ex iis, quæ Wernerus Rolevinck lib. II, cap. I de situ et moribus Westphalorum, et Hermannus Fley, dictus Stangefol, Præfatione ad Annales circuli Westphalici cap. 9 litteris mandarunt. Ad hos ego brevitatis causa curiosum lectorem remitto, et ad antiquum simul et singularem Sanctorum in pago Larensi cultum profundum progredior. Nicolaus Schatenus, Societatis Jesu sacerdos,

A *cerdos, in Historia Westphalica, quam sæculo proxime elapso conscripsit, pag. 334 hæc memorat: Monstratur eo in pago (Larensi scilicet) fons tribus scatebris prosiens, quem percusso in terram viatorio baculo (sancti Ewaldi) elicere, dum extrema siccitas affligeret incolas. Rus etiam religione sacrum et rastro intactum a multis retro annis ex memoria horum Virorum. Sed memorabilior in eo ædes sacra, Divis hisce olim posita, rastauretaque nostra ætate ab episcopo Christophoro Bernardo. Cum ergo, uti ex his Schateni verbis intelligitur, SS. Ewaldis ædes sacra in pago Larensi olim fuerit exstructa, dubitandum non est, quin hi cultum ibidem singularem olim habuerint, seu singulari quodam modo honorati fuerint. Quod porro pertinet ad Croneburgicum oppidulum, in hoc quoque Sanctos singulari quodam cultu gavisos olim fuisse, idcirco verosimile apparet, quod sint etiam, qui illos ibi martyrio coronatos asserant, nec ullum alioquin, quo ad hoc asserendum ducantur, argumentum occurrat.*

hodie etiam in plerisque nondum omissis,

15 Ulut res habeat, Sancti equidem ibidem sæculo proxime elapso habuerunt cultum percelebrem. Gelenius enim, qui tunc Opus de Colonia Agrippinensis Magnitudine vulgavit, quique, utpote haud procul Croneburgo versatus, rem apprime potuit habere perspectam, dicti Operis libro III, Syntagmate 4, pag. 288 de Ewaldis sic scribit: In Montensi etiam ducatu celeberrime coluntur in Croneburgico oppidulo. Adhæc non dubito, quin ibidem etiam hodieque colantur. Ex cultu enim, quem sæculo præterito vel etiam citius habuere, argumentum pro cultu hodierno non infundatum conficitur. Hinc pariter existimo, Sanctos hodieque coli tum in vico Larensi supra memorato, tum Colonia Agrippinæ, ac præcipue quidem in pissimæ hujus celeberrimæque urbis ecclesia S. Clementis olim, nunc S. Cuniberti nomine insignita. In hac enim sacra eorum corpora servantur. Præterea ad 16 Novembris diem, quo Ewaldorum translatio anno 1074 die tertia Octobris a S. Annone facta posteaque a nobis pluribus hic memoranda binis Ursuardinis Auctariis apud Sollerium inscribitur, Gelenius mox laudatus in sacris ac piis Fastis Agrippinensibus hæc memorat: Colonia in ecclesia S. Clementis sive S. Cuniberti translatio SS. Ewaldorum per B. Annonem archiepiscopum. Fuit ergo Gelenii ætate in æde S. Cuniberti sacra non solum ad 5 Octobris Ewaldorum natalis, ut in aliis Coloniensibus ecclesiis, verum etiam ad 16 Novembris translatio celebrata, adeo ut Sancti ibi tunc præcipue culti fuerint, ac proin hodie secundum jam dicta verosimiliter etiam colantur. Ceterum, quod ad civitatem Monasteriensem pertinet, Sanctos etiam ibi hodieque coli existimo; eodem tamen id, quo olim, feri modo, pro certo asseverare non ausim, quod illorum capita, eo quondam translata, Anabaptistarum, uti infra docebo, furore exciderint.

Passio edenda.

14 Atque hæc de Sanctorum cultu tam antiquo, quam hodierno jam dicta sufficiant. Declaro nunc, quæ qualisque sit, quam Commentario huic subjiciam, eorum Passio. Hæc a venerabili Beda est conscripta, atque a nobis ex Historia Ecclesiasticæ, quam is de gente Anglorum contexit, lib. v, cap. 11 de prompta. Beda ab anno 675, quo primum lucem sortitus est, ad annum usque 733, ut nunc receptissima fert opinio, vitam produxit: sub finem autem sæculi septimi (annum determinare, infra utcumque conabimur) martyrii palmam Ewaldi sunt adepti. Summam adeo fidem meretur jam dicta, quam editurum sumus, horum Passio, utpote exarata ab auctore, non solum veritatis amantissimo, verum etiam æquali, qui proinde res, quas in litteras misit, simul habuerit probe perspectas. At vero quantæcumque auctoritatis, accurrationis ac fidei auctor sit Beda, nec palæstram tamen, quam Sancti in Antiqua Saxoniam habuerint, nec annum, quo passi sint, definit. Accedit, quod nihil etiam suppeditet, unde, an Sancti ex Ordine S. Benedicti existerint monachi, certo rescias. Hinc circa Benedictinum Sanctorum monachatum, uti etiam circa martyrii eorundem annum et palæstram, eruditorum opiniones variant. Nec mirum: præter-

quam enim quod his eos Beda deserat, nullum omnino antiquum sat probatæ fidei monumentum inveniunt, cujus ope quid certi queant statuere. Nos in Commentarii hujus decursu opiniones illas expendemus, ac quanti quæque facienda sit, ex rationum momentis, quibus nititur, æstimabimus. Adhæc nonnulla alia, quæ a Beda attinguntur quidem, non tamen sat dilucide explanantur, utcumque vel hic vel in Annotatis Passioni edendæ subjiciendis illustrare conabimur, addituri etiam, quæ ad gloriam Sanctorum posthumam, ex sacris eorum cæviis translatis obtortam, spectare comperimus.

AUCTORE C. B.

§ II. An Sancti sint ex XI Apostolicis viris, cum S. Willibrordo Evangelii prædicandi ergo in Hibernia in Frisiam profectis, et an monachi ex Ordine S. Benedicti existerint.

Marcellinus, seu potius impostor, qui sub ementio Ewaldorum cum S. Willibrordo socii, nomine Vitam S. Suiberti episcopi, Trimestri primo Suriano insertam, litteris mandavit, cap. 6 sic scribit: Elegit ergo (S. Egbertus) et congregavit, instar duodecim Apostolorum, duodecim apostolicos viros, in fide constantes, ex diversis monasteriis ad prædicandum Germanis Catholicam fidem. Fuerunt autem hi missi, Willebrordus, Suibertus, Acca, Wigbertus, Willibaldus, Winibaldus, Lebuinus, duo Ewaldi, Werenefridus, et ego minimus omnium Marcellinus, qui hanc historiam, sicut et S. Willebrordi conscripsi. Fuerunt ergo Ewaldi, si Marcellino credendum est, ex apostolicorum Virorum numero, qui, a S. Egberto Evangelii prædicandi ergo missi, cum S. Willibrordo in Germaniam seu potius Frisiam venerunt. Verum, inquit de Vita Suibertina parte I Sæculi III Benedictini pag. 259 Mabillonius, In Martio Bollandiano, tom. I scilicet in S. Suiberto episcopo, tam validis momentis confutatum est impostoris hoc figmentum, ut nemo tam apertis pseudo-Marcellini (Sic vitæ Suibertinæ auctorem merito vocat) mendacis fidem habiturus sit impostor. Inter mendacia seu Pseudo-Marcellini figmenta in Opere nostro loco proxime citato confutata, varia occurrunt asserta, sub pseudo-Marcellini verbis mox huc transcriptis comprehensa. Verum ego, missis ceteris, unum dumtaxat hic attingo, quod ad Ewaldos spectat, quodque integrum tamen a pseudo-Marcellino confectum non esse, ex dicendis facile colliges.

Ewaldorum cum S. Willibrordo in Frisiam missio

E

16 Itaque Operis nostri tomo I Martii in S. Suiberto episcopo num. 19 sic scribitur: Numerantur... (a Pseudo-Marcellino) inter ejusdem S. Willebrordi XI comites sancti duo Ewaldi. Sed diserte refragatur Beda, qui lib. v cap. 11, narrata Willebrordi et sociorum in Frisiam missione et inchoata prædicatione, ista subnectit: « Unde factum est, » opitulante gratia divina, ut multos in brevi ab » idololatria ad fidem converterent Christi. » Tum de Ewaldis immediate: « Horum secuti exempla » duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui » in Hibernia multo tempore pro æterna patria » exulaverunt*, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Christo acquirere possent. » Hos ait EXEMPLA DUODECIM ILLORUM SECUTOS, non in eorum consortio profectos. neque de numero eorum fuisse: at neque in Frisiam, quo illi, sed ad provinciam antiquorum Saxonum venisse. Validissimum sane hoc argumentum est, ut Ewaldi-cum S. Willibrordo in Frisiam non venisse monstrentur. Ut nihilominus res adhuc evidentiore evadat, nonnulla lubet adjungere. Nullum prorsus apud Bedam in Passione edenda vestigium occurrit, ex quo cum S. Willibrordo consiliorum communicationem, nedum itineris societatem Ewaldis fuisse, possit concludi, ubi tamen hi socium habuisse memorantur Tilmonem monachum, qui a nullo prorsus scriptore antiquo, nec ab ipsomet pseudo-Marcellino

F pro falsa esse habenda, una atque altera ratione

* Chiffletius exulaverant

AUCTORE
C. B.

Marcellino undecim apostolicis Viris, cum S. Willibrordo ex Hibernia in Frisiam S. Egberti procuratore profectis accensetur. Adhæc Sancti, quantum ex eadem Passione edenda fas est colligere, recta ex Hibernia antiquam Saxoniam sunt ingressi, ibique statim ac proin primo sui adventus anno martyrii palmam sunt adepti; hoc autem, uti apud omnes fere in confesso est, si non serius, certe non citius, quam anno 695 accidit. Hinc porro jam consequitur, ut cum S. Willibrordo in Frisiam non venerint.

ostenditur;
quamquam
autem ex Be-
dæ Martyro-
logio

17 Præterquam enim quod, ut dixi, recta ex Hibernia antiquam Saxoniam sint ingressi atque adeo in Frisiam prævie non diverterint, S. Willibrordus anno 690, ut nonnullis hosque inter pseudo-Marcellino placet, vel certe anno insequenti, ut Pagius in Criticis ad annum 690 num. 1 ex Westmonasteriensi contendit, ex Hibernia in Frisiam cum undecim suis sociis adventi, ut adeo SS. Ewaldi cum S. Willibrordo, utpote post hunc ex Hibernia profecti, in Frisiam non appulerint. Pseudo-Marcellinus ergo, qui sæculo decimo quarto antiquior non videtur, Sanctorum cum S. Willibrordo itineris societatem vel confinxit, vel, ut verosimilius apparet, ex prosaico Bedæ Martyrologio, tomo secundo Martii nostri præfixo, forte deprompsit. Certe in hoc ad 5 Octobris diem Ewaldi S. Willibrordo adiunguntur Socii.

B Verba supra adhuc recitata, quibus id fit, hæc sunt: Apud antiquos Saxones natale duorum Ewaldorum presbyterorum, qui cum Willibrordo episcopo venientes in Germaniam, transierunt ad Saxones; et cum ibi prædicare Christum cœpissent, comprehensi sunt a paganis et sic occisi. Ita præfatum Martyrologium, et quidem, ut Majoribus nostris Visum est, secundum genuinum Bedæ textum. Nec propterea tamen existimandum est, Ewaldorum cum S. Willibrordo itineris societatem perperam negari. Quamvis enim illorum (vide quæ num. 6 disserui) ad 5 Octobris diem in laudato prosaico Martyrologio annuntiatio venerabilem Bedam vere habeat auctorem, consequens tamen hinc non est, ut integrum, quo ibidem exornantur, elogium a Beda pariter, tamquam genuino auctore, sit profectum, omnique prorsus ad interpolatione purum existat.

contrarium
possit conten-
di; certissime
amen Sancti

18 Sollerius in Præfatione ad Usurdam a se illustratum num. 55 sic scribit: Indubitatum est, Martyrologium aliquod a venerabili et sancto scriptore (Beda scilicet) compositum, nec minus certum, valde incompletum fuisse: certum præterea, a nullo hactenus primigenia phrasi, de qua omnino constat, editum fuisse. Ad hæc loco non uno satis deinde indicat, sese propendere ut credat, non pauca Sanctorum elogia, quæ in prosaico nostro Bedæ Martyrologio occurrunt, subinde esse interpolata. Et vero rem sic habere, nemo, quantum opinor, ibi inficias. Hinc suspicari fas est, ab interpolatione forsitan ortum esse, ut Ewaldi in elogio, quo in prosaico nostro Bedæ Martyrologio ornantur, cum S. Willibrordo in Germaniam venisse indicentur. Bailleus, qui SS. Ewaldos cum S. Willibrordo in Germaniam seu Frisiam, Germaniæ regionem, non venisse, nobiscum autumat, dubitari posse affirmat, an elogium ab Adone Sanctis adornatum, in quo horum cum S. Willibrordo in Germaniam adventus adstruitur, ab interpolatore in Bedæ Martyrologium non fuerit intrusum. Placeret sane Baillei opinio, nisi idem, quod in Beda, Sanctorum elogium, idque iisdem fere verbis conceptum, occurreret in Rabano, qui Adone est antiquior. Verum, inquiet non nemo, a quo ergo Elogium, quod in Prosaiso Bedæ Martyrologio Ewaldis tribuitur, interpolatum esse potest? Respondeo, id factum videri a Floro, a quo Bedæ Martyrologium auctum esse, apud omnes eruditos hagiologos compertum habetur. Quamquam enim, cum Bedæ Martyrologium studio Flori auctum seu accrevisse dicitur, communiter tantum soleat intelligi, Sanctos aliquot a Floro Bedæ Martyrologio fuisse adjectos, nihil tamen obstat, quo minus erudatur, mutationem subinde aliquam in ipsamet elogia, quæ Beda suo Martyrologio intezuit, a Floro fuisse iniectam.

19 Quod si hoc displiceat, videsis, num præstet prosaicum Bedæ Martyrologium ita interpretari, ut Sanctos cum Willibrordo in Germaniam venisse significet, non quod in Willibrordi societate, sed tantum quod eodem circiter tempore, quo hic in Frisiam, illi in antiquam Saxoniam, Germaniæ regiones, advenerint. Alterutrum sane adstruendum est, ne Beda secum ipsemet pugnare sit dicendus. Hic enim (vide quæ num. 16 disserui) in Passione edenda seu in Ecclesiastica gentis Anglorum Historia, lib. v cap. 11 ea litteris prodit, ex quibus necessario consequitur, ut Sancti in Willibrordi societate ex Hibernia in Germaniam non trajecerint; Ecclesiastica autem Bedæ Historia potius standum est, quam Martyrologio. Præterquam enim quod hoc interpolationis admodum sit suspectum, Willibrordi fævet tempus, quo Ewaldi (vide iterum quæ num. 16 dicta sunt) in antiquam Saxoniam advenerunt. Porro Sancti, ut probatum jam est, cum Willibrordo in Germaniam non venerint, certum est, eos ex undecim apostolicis viris, cum Willibrordo S. Egberti presbyteri procuratore in Frisiam profectis, non exstitisse. Atque hoc quidem etiam certum foret, etiamsi prosaici Bedæ Martyrologii auctoritate ducti ultro concederemus, Ewaldos in Germaniam cum S. Willibrordo advenerisse. Quamquam enim eo in Willibrordi societate appulisse, in præfato Martyrologio diserte asserantur, propterea tamen undecim Apostolicis viris cum Willibrordo in Frisiam profectis (potuerunt quippe, ut ut ex his non essent, cum Willibrordo adire Germaniam) non accensentur; Beda autem in Passione edenda dictorum undecim apostolicorum virorum numero illos apertissime excludit. Postquam enim narravit, S. Willibrordum aliosque undecim viros sanctos et industrios Evangelii prædicandi causa ex Hibernia in Frisiam trajecisse, mox addit, horum exempla secutos duos Ewaldos in antiquam Saxoniam, ut animas ibi Christo lucrifacerent, esse profectos: qua sane scribendi ratione undecim apostolicorum virorum numero, qui cum S. Willibrordo in Frisiam trajecere, ambos Ewaldos excludi, nemo unus rationis compos ibit inficias.

D
xi apostolicis
Viris S. Willibrordi sociis,
accenseri

20 Quamquam ergo, ut ex jam dictis fas est colligere, prosaicum Bedæ Martyrologium forte in causa fuerit, ut pseudo-Marcellinus verbis supra recitatis Sanctos nostros cum Willibrordo in Frisiam venisse scriberet, puroque proinde is hac in re commento usus forsitan non fuerit, eadem tamen ratione excusandus non est, dum undecim apostolicis viris, cum S. Willibrordo in Frisiam S. Egberti procuratore profectis, ambos Ewaldos per verba itidem supra huc transcripta accenset. Sed jam a consutatione eorum, quæ circa hoc argumentum perperam Marcellinus scripsit, ad discutiendum Benedictinum monachatum, a nonnullis confidentissime assertum, progredior. Duo itaque hic examinanda suscipio. Primum est, an Sancti existerint monachi; alterum vero an, ex hypothesi quod fuerint monachi, Benedictinum institutum indubie sint professi. Sanctos exstitisse monachos, verosimile admodum apparet. Beda enim in Passione edenda num. 2 de illis sic scribit: Horum (Willibrordi et sociorum) secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum. Sancti ergo, antequam ex Hibernia in antiquam Saxoniam sint profecti, aliquamdiu, teste Beda, pro æterna patria in Hibernia exulavere: exulare autem pro æterna patria nihil aliud apud hunc scriptorem significare videtur, quam vitam monasticam, deserto solo patrio, profiteri. Certe apud illum, ut quivis ex Ecclesiastica gentis Anglorum Historia facile deprehendet, in alia significatione peregrinari pro Christo seu pro æterna patria viz accipitur, adeo ut exulare pro æterna patria propter similitudinem, quæ inter utramque loquendi formulam intercedit, in eadem significatione apud Bedam verosimiliter etiam accipiatur.

E

haud queunt
Monachos
quidem illos
fuisse.

F

21 Fuerunt ergo Sancti verosimiliter monachi, ac proin forte etiam ex illorum Anglorum numero,

de

cerosimillimum apparet; est an Benedictini

A de quibus Beda lib. II, cap. 27 hæc memorat: Erant ibidem, in insula Hibernia, multi nobilium simul et mediocrium de gente Anglorum, qui tempore Finani et Colmani (anno 676 vita functi) episcoporum, relicta insula patria, vel divinæ lectionis, vel continentioris vitæ gratia illo secesserant; et quidam quidem mox se monasticæ conversationi fideliter manciperunt; alii magis circumeundo per cellas Magistrorum, lectioni operam dare gaudebant. Quos omnes Scoti libentissime suscipientes, victum eis quotidianum sine pretio, libros quoque ad legendum, et magistrum gratuitum præbere curabant. Uicunque etiam Sanctorum monachatus confirmatur ex eo, quod in Passione edenda num. 2 ambo dicantur pietate religionis fuisse imbuti. Accedit, in eadem Passione num. 3 illorum sociis annumerari virum illustrem, cui nomen erat Tilmon, demilitæ factum monachum, ut etiam et ipsi monachi, quemadmodum jam dixi, verosimillime exstiterint. Ast nunc in aliud inquiri. Verosimillimene etiam ex Ordine S. Benedicti exstiterit? Mabillonius Sæc. II Benedictino inter Prætermisissos retulit ambos Ewaldos, utpote quorum non tantum Benedictini instituti professionem, verum etiam monachatum pro re incerta habere. Ewaldi duo, inquit ibidem, an fuerint monachi, incertum ex Beda lib. V cap. 41. Verum

B postea, recte an secus, dicenda aperient, mutavit sententiam. Etenim tom. I Annalium Benedictinorum pag. 392 monachos illos discrete appellat, eorumdemque ibidem et pag. proxime sequenti narrat martyrium: cum autem id præset in Opere, quod rebus a suo Benedictino Ordine hujusque per Sanctos gestis commemorandis præcipue est destinatum, Benedictinis etiam Sanctis accensere Ewaldos videtur, quamvis id aperte nusquam edicit.

instituti? affirmatur id a multis; pro certo tamen haberi

22 Dorgainus, Menardus, Bucelinus, alique Benedictini Hagiologi illos, veluti ad Ordinem suum indubie spectantes, Fastis sacris a se concinnatis inseruere. Wionus et ipse Benedictinus monachus lib. III Ligni Vitæ pag. 525 ad tertium Octobris diem Sanctos etiam commemorat, additque in Annotatis ex Trithemio, ambos vitam duxisse monasticam in Ripensi in Anglia monasterio, quod tunc Benedictini, ut volunt, exstitit instituti. Sunt et alii nonnulli, qui idem indubitanter affirmant. Verum hi recentiores omnes sunt, nulloque prorsus antiquitatis testimonio nituntur, ut recenseri hic omnes non debeant. Nicolaus Harpsfeldus in Historia Ecclesiast. Anglicana pag. 492 hæc de Ewaldis litteris prodit: Præclarum Willibrordi in propagando Evangelio studium multi alii in exemplum traxerunt. Inter quos erant duo Ewaldi, qui diu e patria in sancta illa, de qua diximus, Willibrordi societate voluntarii exules degebant. Willibrordus, antequam Evangelii annuntiandi ergo in Frisiam venit, aliquandiu in Hibernia vitam duxit monasticam, fuitque, ut apparet, institutum S. Benedicti sectatus. Cum ergo Harpsfeldus verbis proxime recitatis indicet, Ewaldos diu in Hibernia in sancta Willibrordi societate voluntarios exules esse versatos, favet eorum opinioni qui Sanctos Ordini Benedictino adscribunt. Verum, quamvis Harpsfeldus pro gravi auctore a nonnullis eruditus habeatur, ab ætate tamen Ewaldorum, utpote sæculi tantum decimi sexti scriptor, est remotior, quam ut ei, Sanctis sine idoneo antiquitatis testimonio monachatum Benedictinum attribuenti, tuto credi queat. Quidquid igitur scribat Harpsfeldus, non magis ex ipso; quam ex Trithemio, Wion alisque Benedictinis recentioris ævi scriptoribus stabiliri potest Ewaldorum monastica secundum S. Benedicti institutum indubia professio.

non potest etiam ex eo, quod Sancti Willibrordum sint secuti,

25 Discutiamus modo, quæ qualiave sese offerant argumenta, quibus scriptores jam laudati, alique, ut Sanctos ex Ordine S. Benedicti fuisse crederent, induci poterint. Cum S. Willibrordus ejusque undecim socii in Frisiam ex Hibernia S. Egberti procuratore sint profecti, horumque exemplo, teste Beda, incitati Ewaldi iter in antiquam Saxoniam arripuerint, putarunt forte nonnulli, id quoque S. Egberti procuratore adhortatione esse effectum, Octobris Tomus II.

Sanctosque propterea ante sub S. Egberti, Benedictini instituti monachi, disciplina aliquandiu vixisse. Verum nihil iterum in Beda, vel in alio scriptore antiquo occurrit, unde Ewaldos, S. Egberto adnente aut excitante, ad Evangelii prædicationem in antiquam Saxoniam venisse, utcumque colligas. Fuerit tamen id, auctore atque impulsore S. Egberto, effectum; quid hinc, quæso, pro Benedictino Ewaldorum monachatu probando poterit concludi? Dubium est admodum, an ipsimet omnes undecim viri apostolici, cum S. Willibrordo in Frisiam profecti, aliquandiu prævie sub S. Egberti disciplina vitam exegerint. Quapropter ea de re quantum ad Ewaldos potiori jure dubitari debet, ac proin Benedictinus eorum monachatus admodum dubius manet, quamvis etiam factum statuamus, ut S. Egberti impulsu in Frisiam Evangelii gentilibus annuntiandi ergo sint profecti. Quod si igitur non aliud argumentum pro Benedictino Sanctorum monachatu militet, non video, qui ad hunc firmiter credendum laudati scriptores induci poterint. Verum Mabillonius sæculo III Benedictino, parte I in Præfatione offert ea rationum momenta, ex quibus Sanctos ex S. Benedicti Ordine exstuisse, pro verosimillimo saltem non nemo forsitan habuerit.

24 Etenim ibidem num. 46 sic scribit: Postquam Scotti (Hiberni) ac Brittones Romanis ceremoniis adseverunt, accessere etiam monachi utriusque gentis ad Benedictinæ Regulæ instituta, quæ sanctus Augustinus in Britanniam intulerat. Id non Obscure significat Beda in Historiæ libro quarto, capite itidem quarto, ubi agit de duobus monasteriis a Colmanno in Hibernia extructis, « quorum » unum Mageo vocatum, usque hodie, » inquit, « ab Anglis tenetur incolis; et conversis jam dudum » ad meliora instituta omnibus, egregium examen » continet monachorum, qui de provincia Anglorum ibidem collecti, ad exemplum venerabilium » Patrum sub Regula et abbate canonico in magna » continentia et sinceritate proprio labore manuum » vivunt. » Quod his verbis contendit Mabillonius, nolo hic vocare in dubium. Pro vero ergo ad indubitato tantisper habeatur, monachos tam Scottos seu Hibernos, quam Brittones una cum Romanis ceremoniis seu cum canonica Paschali observantia, quam per Romanas ceremonias præcipue hic intelligit Mabillonius, Benedictinam Regulam suscepisse, seu ad Benedictinæ Regulæ, ut loquitur, instituta accessisse. Ut, hoc dato, quidquam pro Sanctis Ordini Benedictino asserendis habeatur, necesse est, jam tum, cum hi vitam in Hibernia ducere monasticam, omnia ibidem vel saltem pleraque monasteria ecclesiasticum Paschalis observantiæ tempus fuisse amplexa. Verum qui id, quæso, sat certo probari potest? Mabillonius in Præfatione supra laudata num. 41 sic scribit: Per Adamnanum presbyterum et abbatem Hiensium monachorum, qui legationis gratia missus in Angliam Romanos illic mores didicerat, « plurima pars Scottorum in Hibernia et nonnulla » etiam de Brittonibus in Britannia ecclesiasticum » Paschalis observantiæ tempus suscepit, » inquit Beda in libri quinti capite septimo-decimo. « Attamen suos, qui erant in insula Hii, quive erant » subditi monasterio, ad veritatis callem perdure non valuit. » Id factum paulo post annum sexcentesimo nonagesimum, probat caput sextum-decimum ejusdem libri.

25 Fuerunt ergo, si hic recte scribat Mabillonius, jam ante annum 693, quo Ewaldi in antiquam Saxoniam profecti sunt ex Hibernia, pleraque hujus regionis monasteria ecclesiasticum Paschalis observantiæ tempus amplexa, ac proin etiam Benedictinæ Regulæ instituta; pro indubitato enim tantisper habemus, hæc una cum canonica Paschali observantia ab Hibernis monachis fuisse suscepta. Hæc sunt rationum momenta, a Mabillonio producta, ex quibus Sanctos ex Ordine S. Benedicti exstuisse, non nemo forsitan, ut dixi, concludendum existimabit. Verum res tota dependet a tempore, quo, ut ait Beda, plurima pars Scottorum seu Hibernorum ecclesiasticum Paschalis observantiæ

AUCTORE C. B.

D vel ex eo, quod post S. Adamnani ad regem Aldfridum legationem

E

pleraque Hibernis monasteria legitimum,

AUCTORE
C. B.

observantia: tempus suscepit. Mabillonius verbis supra huc transcriptis id ante annum 695, ut jam innui, accidisse indicat, idque ex capite libri quinti *Historia per Bedam conscripta sexto-decimo probari* asserit. Dispicimus adeo, an ex dicto capite canonicam Paschalem observantiam ante annum 695 ab Hibernis fuisse susceptam, possit concludi. Omnia verba, quæ huc utcumque facere queunt, transcribo. Sunt autem hæc, ultimis Bedæ Verbis a Mabillonio supra recitatis proxime subiecta: Siquidem Adamnan presbyter et abbas monachorum, qui erant in insula Hii, cum legationis gratia missus a sua gente venisset ad Aldfridum regem Anglorum, et aliquamdiu in ea provincia moratus, videret ritus Ecclesiæ canonicos: sed et a pluribus, qui erant eruditiores, esset sollerter admonitus, ne contra universalem Ecclesiæ morem vel in observantia Paschali vel in aliis quibusque decretis cum suis paucissimis, et in extremo mundi angulo positus vivere præsumeret; mutatis mente est; ita ut ea, quæ viderat et audierat in ecclesiis Anglorum, suæ suorumque consuetudini libentissime præferret.

ut Beda nar-
rat, Paschalis
observantia
tempus sint
implexa:

26 Erat enim vir bonus et sapiens, et scientia Scripturarum nobilissime instructus. Qui cum domum rediisset, curavit suos, qui erant in Hii, quive eidem erant subditi monasterio, ad eum, quem cognoverat, quemque ipse toto ex corde susceperat, veritatis callem perducere, nec valuit. Navigavit itaque Hiberniam, et prædicans eis, ac modesta exhortatione declarans legitimum Paschæ tempus, plurimos eorum, et pene omnes, qui ab Hiiensium erant dominio liberi, ab errore avito correctos, ad unitatem reduxit Catholicam, ac legitimum Paschæ tempus observare perdocuit. Qui cum, celebrato in Hibernia canonico Pascha, ad suam insulam revertisset, suoque monasterio Catholicam temporis Paschalis observantiam instantissime prædicaret, nec tamen perficere, quod conabatur, posset, contigit, eum ante expletum anni circulum migrasse de sæculo. Divina utique gratia disponente, ut vir unitatis et pacis studiosissimus ante ad vitam raperetur æternam, quam redeunte tempore Paschali, graviorem cum eis, qui eum ad veritatem sequi volebant, cogeretur habere discordiam.

hoc enim non
ante annum
695, ut vult
Mabillonius;

27 Legitimum festivitatis Paschalis celebrandæ tempus a plerisque, ac pene ab omnibus, uti ex his Bedæ verbis intelligitur, Hibernis monachis tunc primum fuit susceptum, cum S. Adamnanus, legatione ad Aldfridum regem perfunctus, ritusque Ecclesiæ canonicos edoctus, in Hiberniam trajecit, atque ibi monachos legitimum Paschæ tempus observare perdocuit. Mabillonius duas tantum agnovit Adamnani ad Aldfridum regem legationes, quæ ambæ ante annum 695 fuerunt peractæ. Hinc ante hunc annum plurimam partem Scottorum seu Hibernorum ecclesiasticum Paschalis observantia tempus fuisse amplexam existimavit. Verum ab Adamnato tertiam ad Aldfridum regem legationem, quæ anno 695 sit posterior, obitam fuisse, ex verbis Bedæ proxime huc transcriptis et ex anno Adamnani emortuali manifestum efficitur. Etenim Adamnanus vel anno 705 vel anno 704, uti apud nos ad diem 25 Septembris in Sancto illo docetur, e vivis excessit; unum autem dumtaxat Pascha (vide recitata Bedæ verba et apud nos ad dictum diem in Adamnato n. 28) intercessit inter Adamnani obitum, ipsiusque legationem. Fuit ergo hæc vel anno circiter 702 vel 705 peracta, ac proin a duabus aliis Adamnani legationibus, ante annum 695 peractis, certissime est diversa.

ast aliquot
annis serius
evenit.

28 Porro cum tantum post hanc (vide iterum recitata Bedæ verba) plurimorum Hibernorum ad Catholicam Paschalis observantiam facta sit accessio, consequens est in ea, quam sequimur, hypothesi, ut ad annum usque 702 aut 705 plurima adhuc in Hibernia existerint monasteria, Benedictinum institutum nondum amplexa; neque enim hoc illa, antequam Catholicam Paschalis observantiam suscepissent, antiquæ suæ vivendi normæ substituere, uti apud omnes in confesso est. Quapropter, cum ante

annum 695, hocque ipso anno, quo Sancti martyrio coronati sunt, plurima adhuc, quæ non essent Benedictini instituti, in Hibernia existerint monasteria, vitamque forte in horum aliquo monasterio Ewaldi duxerint, vim omnem amittit alterum argumentum, ex Mabillonii placitis jam propositum, quo non nemo ad credendum Benedictinum Sanctorum monachatum potuisset forsitan induci. Hinc porro jam consequitur, ut dubium admodum sit Benedictine an alterius institui monachi Ewaldi existerint. Ex dictis etiam colliges, nullo jure in Natalibus sanctorum canonicorum Regularium Ordinis sui Sanctis Ewaldos a Ghinio accenseri.

§ III. Quædam pseudo-Marcellini de Sanctis commenta, et an hi in vico Larensi passi sint, fidemque prædicarint.

Suibertina apud Surium Pseudo-Marcellini *Historia* cap. 10 hæc habet: Crescente quotidie (in Frisia) numero fidelium, prædicantibus cum magna devotione præfatis (Willibrordo, Suiberto, Ewaldis, aliisque) prædicatoribus, cum credentibus gratiam baptismi, quicumque ex eis erant sacerdotali gradu præditi, ministrarent, nec ecclesiæ consecratas haberent, ad quas populum conversum convocare et divina celebrare et complere possent, communi decreto omnium confratrum et neophytorum, duos ex eis in episcopos consecrandos elegerunt, qui populo Frisonico præsentem verbo prædicationis et ecclesiæ dedicarent, et ordines sacros celebrarent, utpote sanctum Willibrordum inter omnes merito præfulgentem virum, humilem et totius honestatis exemplis referentem: et sanctum Suibertum, virum corde mansuetum, Scripturis sacris et ecclesiasticis disciplinis apprime instructum. Sanctus vero Suibertus ad Britanniam sive Angliam perrexit cum Acca et duobus Ewaldis, ceterisque nonnullis neophytis, et ego Marcellinus cum eis. Venimus autem in conventum Eboracensem in vigilia sancti Laurentii preciosi martyris: a quo et præcipue a parentibus, et amicis gratiose recepti fuimus. Tandem tendentibus duobus Ewaldis confratribus nostris de licentia sancti Suiberti versus Hyberniam, promissione facta, ut nos sequerentur ad Germaniam, quanto citius possent, migravit sanctus Suibertus nobiscum ad sanctum Willfridum, tunc episcopum Merciorum.

Sancti, ut refert Pseudo-Marcellinus, ex Frisia

50 Plura iterum hæc in verbis cubant pura accipienda commenta; verum ea dumtaxat, quæ ad Ewaldos pertinent, hic exhibuisse sufficet. Quemadmodum Ewaldos cum S. Willibrordo, Suiberto, aliisque apostolicis viris, S. Willibrordi sociis, in Frisiam venisse, pseudo-Marcellinus supra (vide hujus Commentarii num. 13) perperam scripsit, ita hic nunc eosdem cum S. Suiberto, in episcopum ordinando, in Angliam profectos hincque in Hiberniam reversos inepte confinxit. S. Suibertus anno 695, uti inter eruditos plerosque convenit, ordinatus est episcopus. Ambo Ewaldi, uti ex Passione edenda intelligitur, recta ex Hibernia in antiquam Saxoniam venerunt, statimque ibi a rusticis fuerunt occisi, uti adeo eo ipso anno, quo martyrii coronam sunt adepti, in Saxoniam primum advenerint, nec ante illud tempus ex Hibernia Germaniam versus mare trajecerint. Cum ergo id ita sit, qui anno 695 cum S. Suiberto, in episcopum ordinando, ex Frisia in Angliam possunt esse profecti? Adhæc Ewaldi, ut supra probavimus, anno 690, aut, ut alii volunt, anno 691 cum S. Willibrordo, S. Suiberto aliisque decem apostolicis viris S. Willibrordi sociis, in Frisiam non venerunt, nec eo ante an. 695 appulisse, eruditis plerisque creduntur. Quapropter hoc ipso anno 695 cum S. Suiberto ex Frisia in Angliam profecti non sunt. Itaque præcipue quidem ex præcipiti martyrio, quod Ewaldi, recta ex Hibernia antiquam Saxoniam vixitum ingressi, ibi illico sunt passi; deinde vero utcumque etiam ex tempore, quo id accidit, incredibilis evadit, eorumdem cum S. Suiberto in Angliam profectio. Nec tantum utcumque

F in Angliam cum S. Suiberto, in episcopum ordinando, non trajecere,

A utcumque in hac adstruenda, verum etiam in alia re ex tempore, quo Ewaldi in antiquam Saxoniam venire, martyrioque coronati sunt, pseudo-Marcellinus commentis aperte convincitur.

nec synodo Ultrajectina, etiam dato, hanc fictitiam non esse, interferunt;

51 In Suibertina, quam finxit, Historia cap. 14 sic scribit: Animadvertentes prelati sancti pontifices (Willibrordus et Suibertus) et egregii prædicatores, qui cum eis ex Anglia venerunt Trajectum, quod multus populus, Deo prosperante, ab infidelitatis errore ad Christum conversus esset, convocata synodo in novella ecclesia Trajectensi, decreverunt more Apostolorum et discipulorum Christi in diversas circumjacentes barbaricas nationes præstantiores prædicatores dimittere ad prædicandum ipsis fidem Christi. Erant autem eo tempore in eadem primitiva ecclesia Trajectensi apostolici pontifices, et canonici egregii prædicatores, qui sanctum Suibertum episcopum cum sanctis Ewaldis sequentes, constanter Christum gentibus prædicaverunt. Synodus Ultrajectina, quam hic memorat, commentitia est, uti apud nos tom. I Martii in S. Suiberto ostenditur. Sed demus tantisper, synodum Ultrajecti a SS. Willibrordo et Suiberto episcopis celebratam vere fuisse, nec sic tamen veritati congruent, quæ de SS. Ewaldis verba mox hæc transcripta insinuant. His enim Pseudo-Marcellinus innuit, illos vel synodo Ultrajectinæ, quem memorat, interfuisse, vel certe tunc, cum hæc celebraretur, in vivis adhuc existisse superstitibus; Sancti autem tunc in vivis adhuc existere superstitibus, non potuerunt, ac proin nec synodo interesse. Hos enim, ut jam sæpius monui, anno 695, aut certe non serius, martyrium passos, infra ostendam; synodus autem, qua de hic agimus, anno 696 prior non est, utpote tantum celebrata, cum jam S. Willibrordus, uti ipsemet Pseudo-Marcellinus ante et post verba proxime recitata non obscure indicat, Ultrajectinus creatus esset episcopus; quod anno 696 evenisse, venerabilis Beda in Ecclesiastica gentis Anglorum Historia, lib. v, cap. 12 disertè affirmat.

illos autem, antequam Saxoniam ingrederentur, in Nabia, quam memorat,

52 Porro Pseudo-Marcellinus post verba proxime hæc transcripta nonnullos Apostolicos viros, qui gentilitium conversioni in Germania allaborarunt, enumerat, simulque sine exposito, quem hi sint consecuti, de duobus Ewaldis hæc memorat: Duo quidem sancti Ewaldi Nabiam introeuntes, Christum prædicando confessi sunt, qui ab inde ascendentes in Saxoniam glorioso martyrio coronati sunt. Verum, inquit ad hunc diem in Natalibus Sanctorum Belgii Molanus, quæ... fuerit Nabia, et an ad Belgium nostrum pertinuerit, video a doctis ignorari. A Molano non nullum hic dissentit Schatenus, supra adhuc laudatus. Etenim Historiæ Westphalæ lib. vi pag. 589 sic scribit: Marcellinus hos (sanctos Ewaldos) Nabiam primo ac deinde in Saxoniam ingressos, brevique glorioso martyrio coronatos memorat. Quæ illa sit Nabia, nondum quisquam explicare est assecutus; utrumne navim conscenderint, et per Visurgis ostia intrarint Saxoniam ac nabiam pro navi perperam quis exscripserit; an vero per Nabaliam, quæ multis est vetus Isala, transgressi in Saxoniam, ultra quam ceteri præcones, primum penetrarint, idque Marcellinus voluerit, incomptum adhuc, neque alii prælinire audent. Cointius in Annalibus Ecclesiasticis Francorum ad annum 702, num. 25 Isalam alio nomine vocari etiam Nabaliam affirmat, regionemque huic fluvio vicinam per Pseudo-Marcellini Nabiam, ut apparet, intelligit. Alii, hoque inter de primis veteris Frisix Apostolis Dissertatione 52 Willibrordus Bosschaerts, in aliam opinionem propendunt.

Christum prædicasse, cum Beda non recte componitur,

53 Verum hæc morari his nos non debent; neque enim Pseudo-Marcellino, dum Christum a Sanctis, Saxoniam nondum ingressis, prædicatum in Nabia affirmat, fidem adhibendam existimo: tantum abest, ut assentiar Cointio, qui, quæ Pseudo-Marcellinus inepte commentus est, Operis ejus interpolatori adscribens, in Annalibus laudatis ad annum 702, n. 20 ratione asserti Ewaldorum in Nabiam ingressus sic scribit: De sanctis Ewaldis nihil habet interpolator,

quod auctoritate Bedæ non confirmetur. Duo quidem, inquit, sancti Ewaldi Nabiam introeuntes, Christum prædicando confessi sunt, qui ab inde ascendentes in Saxoniam glorioso martyrio coronati sunt. Et vero non video, qui auctoritate Bedæ confirmetur, Sanctos primo in Nabia, quæcumque demum hæc sit regio, ac deinde tantum in Saxoniam Christum prædicasse, martyrioque palmam obtinuisse. Beda enim de Ewaldis ita scribit, ut indicet, eos recta ex Hibernia Saxoniam adisse, nec prius alibi, quam eo appulerint, fidem annunciasse. Horum (Willibrordi ejusque sociorum) secuti exempla, inquit in Passione edenda num. 2, duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibi prædicando Christo acquirere possent. Post pauca deinde, quæ hic non faciunt, nulla prorsus regionis alterius, in qua Sancti fidem prædicarint, mentione facta, narrat, eos, in Antiquam Saxoniam viduum ingressos, a paganis hujus regionis rusticis fuisse occisos. Bedæ ergo narratio Marcellini interpolatori seu Pseudo-Marcellino non suffragatur, sed potius adversatur; imo hic cum illa, ut mihi equidem apparet, indubie non recte componitur.

AUCTORE C. B.

54 Nec hoc tantum locum obtinet quantum ad Pseudo-Marcellinum, verum etiam quantum ad Wernerum Rolevinck. Hic enim lib. II de Situ et Moribus Westphalorum cap. 1 sanctos Ewaldos primo in vico Larensi, haud procul Horstmaria dissito, Christum prædicasse, deinde per vicina loca progressos, ultra Weseram seu Visurgim etiam penetrasse scribit: Bedæ autem narratio non obscure innuit, Sanctos in primo, in quem diverterunt, Antiquæ Saxonix vico a paganis rusticis fuisse necatos. Passionis edendæ numerum 5 et 4, studiose lector, attento animo evolve, nec dubito, quin illico percepturus sis, non sat commode, quæ ibidem narrantur, componi posse cum iis, quæ laudatus Wernerus Rolevinck de fide in Larensi, diæcesis Monasteriensis, ac proin Antiquæ Saxonix vico, a Sanctis primum prædicata, susceptaque deinde, vicinis locis peragratis, ultra Weseram seu Visurgim projectione memoriæ prodit. Qui (sancti Ewaldi) venientes, inquit Beda Passionis edendæ num. 5, in provinciam, Antiquorum scilicet Saxonum, intraverunt hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad Satrapam, qui super eos erat, eo quod haberent aliquid legationis et causæ utilis, quod deberent ad illum perferre; ac deinde, nonnullis, quæ Wernerus minime favere queunt, interjectis, num. 4 sic habet: Rapuerunt eos (SS. Ewaldos scilicet vici, in quo hi apud villicum hospitabantur, incolæ) subito, et interemerunt; Album quidem Hewaldum veloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu et horrenda membrorum omnium disceptatione: quos interemptos in Rhenum projecerunt. Sancti ergo, ut tota Bedæ narratio insinuat, in ipso Antiquæ Saxonix vico, in quem primo diverterunt, passi sunt martyrium. Quapropter, cum Beda potius, Ewaldorum æquali, quam Rolevinco, scriptore recentiori, nullum antiquitatis testimonium pro se laudanti, standum sit, minime admittenda apparet narratio, qua hic Sanctos refert, Christo prius in Larensi vico prædicato, per vicina loca in Antiquam Saxoniam ultra Weseram seu Visurgim sitam fidei prædicandæ causa etiam esse progressos.

E uti etiam eosdem in vico Larensi,

55 Imo etiam ex Bedæ narratione consequitur, ut nec Sancti in Larensi vico Christum prædicarint, nisi ibi simul eorum queat locari martyrium: id autem ibi, quod etiam ex dicendis Rolevinco verosimilius visum est, locari non posse, ex dicta narratione est consequens. Pagani enim, cum Sanctos interfecissent, sacra eorum corpora, ut verbis num. præcedenti recitatis Beda refert, in Rhenum projecerunt; Larensis autem vicus a Rheno multo est remotior, quam ut ibidem in hunc Sanctorum interfectorum corpora projici potuerint. Dici quidem potest, hæc

in quo passi non sunt, illud ipsum fecisse. Rei autem hujus

AUCTORE
C. B.

ad Rhenum curru fuisse delecta, in eumque deinde coniecta; verum, id ut credat, nemo, quantum opinor, in animum sibi facile inducerit. Ewaldi ergo in Larensi diocesis Monasteriensis vico martyrii palam adepti non sunt, ac proin nec ibi Christum antiquæ Saxonum genti prædicarunt. Rolevinckus nihilominus, cui Schatenus plus semel jam laudatus lib. vi Historiæ Westphaliæ pag. 554 suffragatur, in vico illo Sanctos paganis Evangelium annuntiasse, non tantum secundo, ut jam supra monui, verum etiam tertio de Situ et Moribus Westphalorum libro, cap. 8 apertissime docet. Ibi enim hæc memorat: Occurrit memoria sanctorum martyrum duorum Ewaldorum, qui in parochia Laer superius nominata apostolatam suam inchoaverunt. Hanc reor primiceriam quoad fidem totius Westphaliæ: quod sic patet, quia ante Carolum (Magnum nimirum) quasi centum annis vixerunt, et prædicando certa indicia reliquerunt in ea primitivæ conversionis suæ, quæ permanent usque in præsens. Ego nihil certius, nihil vetustius reperire potui. Conversionis indicia, quæ in vico Larensi ab Ewaldis relicta, Rolevinckus hic memorat, alia verosimillime non sunt, quam quorum jam supra lib. ii, cap. 1 memineral, de Ewaldis sic scribens: Intranses... (sancti Ewaldi) provinciam, (antiquorum scilicet Saxonum) venerunt in quemdam pagum seu villagium quoddam, nunc Laer dictum, ubi honorabiliter suscepti, verbum vitæ seminarunt, quod velut in terram cadens, bonum usque in præsens fructum facit salutis.

indicia, quæ
Rolevinckus
assignat,

56 Ibi etiam miraculis floridi, fontem de rupe traxerunt, cujus hæc, ut aiunt, causa fuit. Nam cum sitirent, cuidam pauperulæ dixerunt, da nobis bibere: Quæ respondens ait: Non habeo domini, et aquæ penuria fatigamur. Qui dixerunt: Deinceps non habebitis aquarum penuriam. Et pungentes rupem baculis suis, in diversis locis pulcherrimi fontes eruperunt, qui in annem derivati, nullo æstatis tempore cessant effluere. Campum etiam speciosum et spaciosum in usum pauperum consecrarunt, qui usque hodie vocatur Sacrum pratium, in cuius medio prædictus fluvius currens, et oculis delectabile spectaculum, et animalibus suave præbet poculum. Fertur, quod divinitus crebro plagati sunt, qui arare pratium hoc contra testamentum Sanctorum, et in præjudicium pauperulæ communitatis attentarunt. Hactenus Rolevinckus: verum anne campum pauperum usui in pago Larensi consecratum, annemque, seu hujus fontes, quorum aquis idem pagus irrigatur, recte accepit pro indicis, ex quibus de Larensium ad fidem conversione, ab Ewaldis facta, possit constare?

certam eam
facere

57 Ex populari traditione, quam a vero sæpissime aberrare, quisque novit, rem totam hausisse Rolevinckus videtur. Certe causam seu occasionem, qua Sancti in vico Larensi fontem excitarint, relaturus, loquendi modum præmittit, quo se illam habere tantum ex fama, sat aperte indicat. Fontem, inquit verbis num. præcedenti recitatis, de rupe traxerunt, cujus hæc, ut aiunt, causa fuit. Adhæc nihil, quod Rolevincko suffragetur, vel in Beda, vel in alio, quem legerim, scriptore antiquo uspiam occurrit. Beda quidem in fine Passionis edendæ sic scribit: Fertur autem, quia in loco, in quo (sancti Ewaldi) occisi sunt, fons ebullierit, qui

in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona perfundat. Verum, præterquam quod venerabilis scriptor dubitantis modo hic loquatur, sermonem tantum facit de fonte, qui excitatus fuerit in loco, ubi Sancti martyrio coronati sunt; hoc autem in vico Larensi non accidisse, jam docui, idque ipsum infra dicenda amplius docebunt. Itaque, omnibus perpensis, parum admodum probabile apparet, præmemoratum annem seu fontem, a quo vicus Larensis alluitur, prodigio fuisse ab Ewaldis excitatum, isque proinde a Rolevincko perperam accipitur pro indicio, ex quo de facta Larensium ad fidem per Ewaldos conversione, horumque adeo apud illos prædicatione constare possit. Idem etiam de Larensi campo, quem in usum pauperum Sancti consecrarint, esto iudicium. Qua enim ratione campum illum ab his in usum pauperum consecratum concessum fuisse, sat probari queat, nullo prorsus id testante monumento antiquo? An ex eo forsitan, quod, qui campum illum seu pratium in pauperulæ communitatis detrimentum arare attentarunt, divinitus subinde fuerint puniti? Certe id Rolevinckus velle videtur verbis num. præcedenti recitatis, quibus etiam nonnulla vindictæ divinæ de dicti campi seu prati violatoribus sumptæ exempla proximè subiungit.

58 Verum quid tum? Fuerint subinde (quod tamen mihi certum non facit Rolevinckus) divinitus puniti, qui præmemoratum pratium in pauperulæ communitatis detrimentum arare attentassent. Fieri id potuit, vel quod pauperum possessionem summa injuria involarent, vel quod deessent venerationi SS. Ewaldis debitæ, in quorum forte honorem pia vel unius vel plurium munificentia pauperibus olim dictum pratium fuisset concessum. Sic etiam exponi potest, cur Sancti, ut pariter Rolevinckus loco supra citato testatur, in vico Larensi Domini de Sacro prato vulgariter nuncupentur: neque enim hujus appellationis reddi posse videtur aprior ratio, quam quod in iporum honorem olim prati, cujus appellatur Domini, facta fuerit donatio. Quippe, quæ quondam in quorumlibet Sanctorum honorem sive monasteriis sive pauperibus data fuissent, ea ipsismet Sanctis usitatissima loquendi formula dicebantur donata. Liqueat id ex variis apud varios scriptores donationum chartis, quibus olim bona plurima in monasteria pauperesque pia fidelium contulit liberalitas. Itaque nec ex Larensi campo seu prato pauperum usui consecrato, quidquid etiam de hoc Rolevinckus scribat, vulgique sermones serant, quidquam potest erui pro Ewaldorum apud Larenses prædicatione, horumque per illos ad fidem conversione reddenda indubia. Quod dum dico, idem etiam de antiquo Sanctorum apud Larenses cultu dictum puta; neque enim ex fide in Larensi vico per Ewaldos prædicata antiquus horum ibidem cultus, ast ex hoc potius communis Larensium de fide, apud se per Ewaldos prædicata, opinio nata esse, videtur.

59 Ita existimo, quod ex dictis sat recte cum Beda conciliari nequeat Sanctorum in vico Larensi prædicatio; absque hæc autem antiquus illorum apud Larenses cultus aptissime queat exponi. Ewaldi scilicet primi omnium sanguine suo antiquam Saxoniam, quæ deinde amplam segetem protulit, fidei causa irrigarunt, sanctis regionis illius Apostolis jure merito idcirco annumerati. Factum hinc esse potest, ut Larenses, utpote in antiqua Saxoniam positi, sibi illos in patronos Sanctosque tutelares antiquitus assumpserint, constantique deinde veneratione coluerint, dedicata etiam, quam Deo colendo exstruebant, eorum nomini ecclesia; quod postremum egisse illos, Schateni verba num. 12 recitata insinuant. Porro ex cultu antiquo, quo Sancti in vico Larensi aliisque antiquæ Saxoniam locis honorati sunt, etiam factum reor, ut alii eorum martyrium eidem isti vico, alii contra vicum Appellerbecano, oppidulo Croneburgico aut etiam comitatu Hoyensi adscriperint. Ast inde pro Sanctorum palæstra determinato cuidam loco affigenda nihil haberi posse, palam est ex jam dictis. Et vero Sanctos in vico Larensi martyrium passos non esse, supra nominatim

non possunt,
quemadmo-
dum nec cul-
tus
E

F

antiquus, quo
Sancti in di-
cto vico fuer-
e gavisi.

A *tim ostendi; id autem nec in ullo e tribus reliquis proximè memoratis locis certo factum esse, ex § sequenti patescet.*

§ IV. De Sanctorum palæstra tractatur ulterius, hancque nec vico Appellerbecano, nec alteri definito loco indubie posse affigi, ostenditur.

Sancti certissime nec in Croneburgico

E *æ tribus locis, in fine § præcedentis memoratis, quæ an pro Sanctorum palæstra haberi queant, hic indagare proposui, duo occurrunt, Sanctorum martyrio indubie non illustrata, comitatus nempe Hoyensis, ad Visurgim situs, et Croneburgicum ducatus Montensis oppidulum, ad Wipperam seu, ut alii scribunt, Wupperam fluvium positum, tribusque circiter aut quatuor leucis horariis Colonia Agrippina remotum. A posteriori hoc loco indaginem exordior. Sanctos ibi martyrium passos esse, opinantur nonnulli. Ita quantum ad substantiam Schatenus, plus semel jam laudatus, lib. vi Historiæ Westphaliæ pag. 534. Verum nullum omnino, qui hanc opinionem tueatur, expresso nomine designat, nec ullum ego, quantacumque etiam in excutiendis scriptoribus adhibita diligentia, invenire quivi. Opinati illud forsitan seculo præterito fuerunt nonnulli in Westphalia viri eruditi simul ac pii, qui, quamquam eam opinionem suam litteris non consignarint, eandem tamen cum Schateno communicarint. Ut sit, Sancti indubie, ut mihi equidem apparet, Croneburgi martyrio coronati non sunt. Horum enim interfectorum corpora, teste Beda, in Rhenum fuere conjecta; est autem, ut mappas geographicas inspicenti patescet, illud oppidulum a Rheno remotius, quam ut id ibi esse peractum, fiat credibile. Quod si reponas, Sanctorum corpora curru forsitan ad Rhenum fuisse translata, in eumque conjecta; respondeo, nec hoc, integra stante venerabilis Bedæ narratione, posse admitti. Etenim in ea hypothesi fuerint verosimiliter Sanctorum corpora ad Rheni ripam Croneburgico viciniorum translata, ac proin prope Rheni et Wipperæ confluentes, qui locus (consule mappas geographicas) integris duabus leucis horariis Colonia Agrippina non distat, in Rhenum conjecta; necesse autem est, locum, quo id accidit, spatium multo longiori, quo integra subsistat Bedæ narratio, Colonia Agrippina fuisse remotum.*

oppidulo, nec in comitatu Hoyensi

C *41 Ea enim num. 3 Passionis edendæ sic habet: Nec martyrio eorum (sanctorum Ewaldorum) cælestia defuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora (Rheno) amni (ut diximus) a paganis essent injecta, contigit, ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta fere millia passuum ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Ita Bedæ narratio, cui, quæ deinde subduntur, apertissime indicant, sacra corpora per quadraginta fere passuum millia adverso Rheno Coloniam versus dejecta, eoque nondum appulsa ex aquis fuisse extracta, humoque honorifice condita. Fuit ergo secundum Bedæ narrationem locus, quo Sanctorum interfectorum corpora Rheno fuere injecta, Colonia Agrippina quadraginta ut minimum passuum millibus dissitis, ac proin longe remotior, quam locus, quo Wipperæ in Rhenum evolvitur, seu quo duo hi amnes conflunt. Integra ergo stante Bedæ narratione, admitti nequit, ibidem Sanctorum corpora in Rhenum fuisse conjecta. Porro hinc jam consequitur, ut Sanctos in Croneburgico oppidulo martyrium passos non esse, certum omnino sit atque indubitatum. Nec minus certum est, id quoque in comitatu Hoyensi non accidisse. Etenim Sanctorum interfectorum corpora, ut jam sæpe ex Bedæ testimonio monui, in Rhenum fuere conjecta; ab hoc autem fluvio comitatus Hoyensis longissime distat, ut proinde ibi Sancti martyrio coronati non sint. Adhæc Ewaldi, ut ex numero quinto Passionis edendæ liquet, nonnullos habuere socios, lique, cum illi passi sunt, circa Rhenum degabant, Colonia Agrippina haud procul dissiti. Hinc mihi verosimile videtur, Sanctos ex Austrasia, tra-*

jecto Rheno, antiquam Saxoniam adiiisse. Si ergo hi in comitatu Hoyensi passi essent, jam ingentem antea antiquæ Saxonie partem, Rhenum inter et Visurgim mediam, fuissent emensi; quod minime est admittendum.

42 Etenim Beda, ut jam supra innui, num. 5 et 4 Passionis edendæ sat aperte docet, Sanctos, in antiquam Saxoniam viciniorum ingressos, a paganis hujus regionis rusticis fuisse occisos. Adhæc id ipsum etiam expressis fere verbis tradunt Lectiones nostræ Mss., quarum num. 10 memini, ex Coloniensi antiquissimo ad SS. Apostolos Breviario de promptæ. Harum enim secunda hoc de Ewaldis habet exordium: Progressi jam sancti Viri, in charitate Christi fundati, vix gentis incredulæ (Saxonum) terminos transiere, ac protinus villici cujusdam hospitio excepti nexi sunt causis morandi. Ita præfata lectio, in qua deinde post nonnulla, quæ huc non faciunt, Sanctorum indicatur martyrium eo ipso loco esse patratum, quo a villico, ut primum Saxonie limites transierant, hospitio fuerant excepti. Nulla ergo ratione est probabile, fuisse illos in comitatu Hoyensi martyrio affectos, ac proin ibidem id non accidisse, certum omnino fit atque extra omnem controversiam positum. Restat, ut nunc inquiramus, an ullo argumento sat certo Appellerbecanus comitatus Marcani vicus pro indubia Sanctorum palæstra queat haberi. Wernerus Rolevinck, sapissime jam laudatus, in Fasciculo temporum ad annum 694 sic scribit: Westphalia convertitur ad fidem circa hæc tempora; ubi primum duo Ewaldi, scilicet Albus et Niger, presbyteri sancti de Anglia venientes, prædicaverunt: qui ibidem in villa quadam, Laer dicta, suis precibus fontem de rupe duxerunt, et Campum sanctum, sic dictum usque hodie, consecrarunt in usus pauperum: ubi sæpe mira contigerunt contra testamentum Sanctorum volentibus facere, et horribiliter plagati sunt. Tandem martyrizati sunt in comitatu de Hoya prope Bremensem civitatem: corpora autem eorum translata fuerunt ad Coloniam. Ita Rolevinckus, Sanctorum palæstram in comitatu Hoyensi indubitanter collocans; quo in re non minus, quam in asserenda Sanctorum in vico Larensi prædicatione, procul omni dubio ex dictis hallucinatus est.

AUCTORE C. B.

passi sunt: id autem

E

F

in vico Appellerbecano factum esse, Rolevinckus

AUCTOR
C. B.

uisse. Ineptus ergo est conciliationis modus a Rolevinko assignatus. Ut sit, sese equidem hic scriptor a priori, qua Saactorum palæstram comitalui Hoyensi indubitanter adscripserat, opinione recessisse, verbis recitatis apertissime declarat; quod ab illo fieri supra innueram.

et Schatenus
verosimiliter
pronuntiant.

44 Dispicimus modo, quid de altera, quam ut verosimiliorem amplectitur, opinione statuendum sit. Vult itaque (vide verba proxime huc transcripta) verosimilius esse, Sanctos in Appellerbecano prope Tremoniam vico martyrii palmam esse adeptos. In hanc opinionem manibus pedibusque etiam concedit Schatenus, lib. vi Historiæ Westphaliæ pag. 534 sic scribens: Id (SS. Ewaldorum martyrium) quidam in Larensi pago haud procul Horstmaria in diocesi Monasteriensi, alii Croneburgi in oppido ducatus Montensis factum opinantur. Certius illi, qui in vico Appelderbeca comitatus Marcani haud procul Tremonia martyrio affectos contendunt; istic enim villa et molendinum, quæ a morticino loco nomen servant: posterius tamen, ex quo post Christiani facti, locum inter monumenta sacra coluerant. Iste in propinquo Embscara fluvius, in quem martyrum corpora provoluta, et secundo aquarum fluxu in Rhenum delata sunt; postquam Rheno excepta, mutato naturæ cursu, visa sunt per adversum flumen innatare, et quadraginta fere millia passuum ascendere, dum ad ostensum cælesti radio quietis locum pervenirent. Cetera, quæ ostenduntur, non martyrii, sed hospitii stationisque loca fuerunt. Nam et a primo in Westfaliam ingressu comitatum Hoyanum adiisse feruntur. Inde Westfaliam annunciando Christi legem apostolico ritu peragrasse. Ac cum in Larensi vico benigniores pronioresque reperissent ad Christi doctrinam audiendam, persistere aliquamdiu apud incolas. Hactenus laudatus Schatenus, multa asserens, quæ ex supra probatis corrumpunt. Quæ vero de Sanctorum palæstra disserit, quæque pro hac in vico Appellerbecano seu Appelderbecano locanda offert in medium, astimari ex dicendis poterunt. Antequam progrediar, lubet adhuc proponere, quid etiam ad propositum nostrum scribat Hermannus Fley, dictus Stangefol, supra adhuc laudatus.

certumque
etiam putat
Fleyus; verum
id nec ex villa,
quæ ibidem a
eade vocatur,

45 Hic in Præfatione ad Annales circuli Westphalici cap. 9 num. 5 quantum ad substantiam memorat, Sanctos Ewaldos in Appellerbeck martyrio coronatos esse, idque ex antiquis hujus loci monumentis fieri manifestum. Esse quippe illic, prout a vulgo hodieque vocatur, homicidarum seu homicidii villam, quam homicidarum, cum Sanctos interfecere, incolabat præcipuus. Itaque hos in Appellerbecano vico esse interfectos, non tantum verosimilius, ut Rolevinkus et Schatenus, sed etiam certum putat laudatus Hermannus. Verum an hic scriptor sat solidis fidemque indubitam creare natis rationum momentis innititur? Id mihi equidem non apparet. Quod enim ait, in vico illo existere villam, quæ hodieque Teutonice Morderhoff seu Mordthoff, id est, Homicidarum seu Homicidii villa, vel etiam, ut post Gelenium de Colonia Agrippinensis magnitudine pag. 288 per verba proxime recitata vult Schatenus, Mortmuhl, id est, Homicidii seu Latrocinii molendinum nuncupetur, istud utique rem minime evincit. Potuit quippe villa illa seu molendinum a quorumcumque aliorum eade ibi patrata antiquitus sic appellari, temporis lapsu ex hominum memoria deleri hæc appellationis causa, atque idcirco postmodum ab Ewaldorum martyrio repeti per posteros, utpote qui illos in vico Appellerbecano singulari quodam modo coli cernerent, aliamque, quam quod ibi isti passi essent, cultus causam non haberent in promptu. Hinc jam quisque facile colliget, qui, quod verbis proxime huc transcriptis ait Schatenus, præmemorata villa seu molendinum inter monumenta sacra coli poterit a posteris, nec tamen hinc necessario sit consequens, ut ibidem Sancti martyrium indubie sint passi.

46 Essent tamen Sancti in villa illa seu molendino certissime passi, si veritati congruerent, quæ lauda-

tus Hermannus cap. citato, num. 6 commemorat. D
Ait enim, prædictæ villæ seu molendini villico, hujusque posteris in perpetuum patræ cædis pœnam fuisse injunctum, primo quidem ut lampadem coram SS. Ewaldorum statusis semper ardentem sumptibus suis tenerent; deinde ut secunda atque etiam tertia Octobris die, qua sanctorum Martyrum festiva lux celebratur, singularis his venerationis exhiberent officia; ac tertio denique, ut tum certam tritici mensuram erogarent; atque hoc quidem debito, ut addit, præfata villa, abrogata licet in vico Appellerbecano cum Sanctorum cultu religione Catholica, nondum eximitur. Hæc fere quantum ad substantiam Hermannus. Verum omni prorsus verisimilitudine destituitur, isthæc, quæ memorat, fuisse ipsimet villico, Sanctorum interfectori, in perpetuum patræ cædis pœnam injuncta. Beda enim in Passione edenda num. 4 sic scribit: Quod (Sanctorum martyrium) cum satrapa ille, quem (Sancti) videre volebant, audisset, iratus est valde, quod ad se venire volentes peregrini non permitterentur; et mittens occidit, qui Ewaldos necarant, vicinos illos omnes vicumque incendio consumpsit. Cum ergo, uti his verbis Beda testatum facit, vicinos omnes, qui Sanctos occiderant, ac proin etiam præfata villæ villicus, mox satrapæ regionis jussu, re audita, fuerint perempti, neutiquam sane verosimile est, hæc, quæ E
refert Hermannus, præmemorato villico hujusque posteris in perpetuum cædis patræ pœnam fuisse injuncta. Adhuc Saxonum ad fidem Christianam conversi non sunt, nisi jam centum circiter annis post Ewaldorum necem elapsis. Quare etiam vel ex hoc capite credibile non est, apud gentem usque ad Caroli Magni tempora Christianorum sacris maxime inimicam statutum fuisse, ut, qui Sanctos interfecerant, perpetuum in pœnam eis, quæ recenset Fleyus, venerationis illos prosequerentur obsequiis.

47 Itaque fieri quidem potest, ut, duobus circiter fuit adstrictus, venerationis officio indubitatum efficitur.
tribusve aut etiam pluribus post necem Ewaldorum sæculis elapsis, conversaque jam dudum ad fidem antiquorum gente Saxonum, Sancti nostri iis, quæ Fleyus memorat, venerationis officii in villa, quæ hodieque Homicidarum seu Homicidii villa dicitur, honorari ceperint, idque præfata villa villico in perpetuum cædis illorum ibidem, ut putari potuit, patræ pœnam fuerit injunctum. Verum cum id villico, Sanctorum interfectori, ex dictis injunctum non fuerit, argui hinc non potest, Sanctos in dicta villa fuisse necatos, ut uti venerationis signis a Fleyo memoratis honorari quondam solitos. Qui quippe Sancti in villa sæpissime jam memorata singularem illam venerationem nancisci poterint, nec tamen propterea necesse sit, ut ibidem fuerint passi martyrium, ex iis, quæ num. 45 disserui, unusquisque facili negotio intelliget. Sic etiam, vico Appellerbecano non affixa Sanctorum palæstra, facile queunt exponi ea, quæ in Collectaneis nostris consignata reperio his verbis: Atque is villicus, villa scilicet jam supra sæpissime laudatæ, cum adhuc Catholica istic vige-
bat religio, quot hebdomadibus semel, cum scilicet signum datum fuit, ex agri etiam laboribus se ad templum Sacri in Ewaldorum honorem audiendi causa conferre necesse habuit, multa magna præstituta, si omisisset. Itaque ex veneratione, qua in villa Appellerbecana, ab homicidio nuncupata, Sancti gaudent, esse hos ibidem indubie passos, non magis potest concludi, quam ex ipsismet villæ nuncupatione ab homicidio repetita. Dispicimus modo, an id aliunde fieri indubitatum non valeat. Schatenus sæpissime jam laudatus sat aperte indicat, nullum omnino suppetere antiquitatis monumentum, ex quo pro affigenda vico Appellerbecano Sanctorum palæstra quidquam habeatur. Postquam enim Historiæ Westphaliæ lib. vi pag. 534 de Ewaldorum palæstra, aliisque ad hos spectantibus nonnulla disseruit, hæc subdit: Nihil in his certius, quam tradita majorum fides, ad quam hujusmodi referri debent; nam multa etiam ob vetustatem et incuriam scriptorum obscura.

48 Sunt ergo, quæ Schatenus de Sanctorum palæstra

A
Nec ex Bre-
viali anti-
quissimae
lectionis
res potest
evinci;

laestra vico Appellerbecano assignata tradit, ex sola majorum traditione de prompta, uti ipsemet his verbis non obscure indicat. Verum haec sine ullo antiquitatis monumento fidem certam atque indubitam facere non valet. Ut ergo Sanctorum palaestra vico Appellerbecano indubie assignanda probetur, amplius aliquid quam traditio requiritur. Hinc etiam illam huic vicum Schatenus indubie non assignat. At, qui hoc facit, Hermannus Fley capite supra laudato citat plus vice simplici Lectionarium Latinum ecclesiae SS. Apostolorum in Colonia. Suspicio hoc Lectionarium non multum differre ab antiquissimo Coloniensi ad SS. Apostolos Brevariario, ex quo nostrae de SS. Ewaldis Lectiones, num. 10 memoratae, notantur desumptae. Ut sit, certe in harum tertia opportune ad institutum nostrum haec leguntur: Hos itaque (sanctos Ewaldos) peremptos in villa Appelderbeke, super rivulo Embiscara ibidem in palustria loca eos proiecero. Post majoris invidiae stimulis excitati homicidae sceleratissimi, vel potius facinore commisso pavidi, occulendi gratia sanctorum Hospitum corpora inde extracta in Rhenum proiecero. Sunt ergo, ut his verbis diserte declaratur, Sancti in vico Appellerbecano seu Appelderbecano martyrium passi, haecque de re dubitari nequit, si modo certa sua atque indubitata laudato Coloniensi Brevariario constet fides. Verum hoc, ut forte (vide num. 10) jam a quinque circiter saeculis conscriptum, ab Ewaldorum vitale multo est remotius, quam ut rebus, quas de his in Lectionibus suis memorat, sat tuto fidei queat. Duo nostra Brevariaria Coloniensia antiquiora excusa, alterum anni 1498, alterum anni 1577, Lectionem Brevariarii antiquissimi Ms. Coloniensis tertiam mox memoratam fere etiam ad verbum exhibent, resectis tamen verbis, mox hic transcriptis, quae Sanctorum martyrium vico Appellerbecano adscribunt.

B
dubia enim
ipsis deinde
Brevariarii ex-
cusi concin-
natoribus visa
est,

49 Lectionem illam integram, prout in excusis habetur, hic transcribo. Unde quoque ferocius diabolice crudelitatis face incandens sceleris conjurata societas Dominicae immolationis mysterio operam dantes (sanctos Ewaldos) cum violentia invadit, sacra spargit, ipsosque diripiendi et temere tractando, Alburni velocis gladio jugulare, Nigrum autem Ewaldum supplicio longiori ex crucians, membris misere disceptis interimere praesumpsit. Quos itaque peremptos, ad majoris invidiae stimulis excitati homicidae sceleratissimi, vel potius facinore commisso pavidi, occulendi gratia sanctorum Hospitum corpora in Rhenum proiecero. Ita haecenus in excusis praefata Lectio, in qua nullo plane verbo, ex quo Sanctos in vico Appellerbecano martyrium passos esse, utcumque colligas. Via dubitem, quin, qui duo nostra memorata Brevariaria excusa concinnarunt, praeculis habuerint praefatam Lectionem Ms., in qua Sanctorum palaestra Appellerbecano vico annectitur. Quapropter, cum omnia praorsus verba, quibus hoc in illa fit, ab eis, quas adornarunt Sanctis, Lectionibus resecuerint, dubitasse utique videntur, an Ewaldi vere in dicto vico martyrium passi fuerint. Et vero ea de re non immerito, ne amplius quid dicam, dubitare potuisse, mihi videntur. Etenim ex dictis opinio, quae Sanctos in vico Appellerbecano martyrio coronatos ponit, omni praorsus antiquitatis testimonio destituitur, nequeuntque fidem certam creare ea, quae ab illius patronis afferuntur, rationum momenta, utpote a sola fere repetita populari traditione; quae, quamquam frequenter quidem incerta sit, falsitatisque suspecta, hic tamen praecipue pro tali idcirco est habenda, quod cum Beda, cujus testimonio standum reor, sat recte componi haut queat, uti nunc probare aggredior.

C
nec sat conci-
liari potest
cum Beda;

50 Venerabilis itaque Ecclesiasticae gentis Anglorum Historiae conditor in Passione edenda num. 4 sic scribit: Rapuerunt eos (sanctos Ewaldos) subito, et interemerunt; Alburni quidem Hewaldum veloci occasione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu, et horrenda membrorum omnium disceptatione: quos interemptos in Rhe-

num proiecero. Ac, paucis deinde interpositis, num. 5 ita prosequitur: Nec martyrio eorum (Ewaldorum) caelestia defuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora anni (ut diximus) a paganis essent injecta, contigit, ut haec contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta fere millia passuum, ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Sanctorum ergo interfectorum corpora in Rhenum a paganis fuisse coniecta, venerabilis Beda docet, ut jam plus semel monui; atque id quidem, quemadmodum verba jam recitata fidem faciunt, ita aperte, ut, qui Sanctorum corpora in omnem illum fuisse coniecta, ierit inficias, cum scriptore illo, ac proin etiam cum historica veritate certissime pugnet. Hinc porro mihi, ne dicam ab omni praorsus verosimilitudine alienum, certum equidem minime apparet, Sanctos in vico Appellerbecano, Tremonia haud procul dissito, subisse martyrium. Ut sic animo officiar, facit praedicti vici a Rheno distantia, quae decem circiter leucas horarias complectitur, quaeque proinde tanta est, ut, si in Appellerbeke Sancti fuissent necati, horum ibi corpora in Rhenum conijci non potuissent.

51 Aiant quidem Schatenus verbis supra recitatis, Gelenius de Coloniae Agrippinensis magnitudine pag. 288, alique nonnulli, Sanctorum, haud procul Tremonia caesorum, corpora in Imscharam seu, ut alii scribunt, Embiscaram aut Emscharam fluvium, cujus aquis vicus Appellerbecanus alluitur, fuisse coniecta, indeque, secundo aquarum fluxu Rheno illata, miraculose adverso anme per quadraginta fere passuum millia Coloniā versus esse delecta. Verum si Sanctorum interfectorum corpora, ut scriptores illi volunt, in Imscharam coniecta, secundo tantum aquarum hujus fluvii cursu in Rhenum fuerint delata, non video, qui Beda, salva veritate, scribere potuerit, fuisse illa a paganis in Rhenum coniecta. Difficultatem animadvertit Fleyus saepissime laudatus. Hinc illam, ut Sanctorum palaestram in Appellerbeke locandam teneat, dissolvere conatur, hincque in finem in Praefatione ad Circuli Westphalici Annales capite nono plus semel jam citato n. 8 verbis Germanicis, Latine a me redditis, sic scribit: Quod venerabilis Beda lib. v, cap. 11 ait, SS. Ewaldorum corpora ab interfecto in Rhenum fuisse coniecta; intelligi id non debet IMMEDIATE factum, quasi illa in Appellerbeke Rheno fuerint injecta; sed MEDIATE, ita ut ab interfecto, ut caedes lateret regionis satrapam, in Emscharam fluvium fuisse provoluta, indeque (modone naturali, an supernaturali Deus novit) per Mengede, Castorp, Crange, Horst, Wellem, Uberhauss, infra Ruhrort ex adverso Orsaw in Rhenum esse delata, atque ita ex Appellerbeke prope Caesaris-Werdam ad quadraginta millia passuum prodigiose per aquam esse delecta, quemadmodum venerabilis Beda loco citato affirmat.

52 Ita Fleyus difficultatem, quae ex Ewaldorum in Rhenum coniectione, per Bedam asserta, contra suam de horum palaestra opinionem oritur, studiosè laborat dissolvere. Verum an sat felici successu? id mihi equidem non apparet. Quis enim ita unquam locutus est historicus, ut a militibus v. g. arma in flumen aliquid coniecta asseruerit, in quod haec non nisi ope fluminis alterius, in quod fuere coniecta, aquarum fluxu esse delata, voluit significatum? Absonus sane foret hic scribendi modus, magisque philosophorum tricis, quam historicæ sinceræque veritati accommodatus, hincque propterea a venerabili Beda, sensa sua nuda aperteque, ut historicum deceat, explanare solito, usurpatum hic fuisse, non reor. Itaque Fleyus verbis supra hic transcriptis venerabilem Bedam non tam interpretatus est, quam ad suam opinionem violenter contorsit, difficultati-que idcirco, quam solvere meditabatur, vim integram reliquit. Eadem quoque scriptorem illum interpretandi seu potius contorquendi libertate utitur, dum Sanctorum interfectorum corpora ad quadraginta millia passuum per aquam prope Caesaris-Werdam adelecta scribit, Bedamque pro hoc asserto laudat.

Sic

AVERTONE
C. B.

hunc idcirco
non tam in-
terpretatus
est.

E

F

quam ad men-
tem suam con-
torsit Fleyus;

AUCTORE
C. B.

Sic quippe quadraginta passuum millia, per quæ Bedæ Sanctorum corpora solo Rheno aduerso Colonia versus delata scribit, partim attribuit itinèri, quod hæc per Rhenum aduersum confecere, partim vero itinèri, quod eadem per Inscharam secundo aquarum fluxu absoluisse contendit. Mito, ex Bedæ opinione Sanctorum corpora prope Cesaris-Werdam non posse esse appulsa, quod tamen laudatus Fleyus, verbis proxime recitatis, pro se Bedam laudans, etiam scribit.

qui etiam ex
his, quæ de
via, qua San-
ctorum cor-
pora ad Im-
scharam

35 Verum, ut ut hic scriptor venerabilem gentis Anglorum historicum habere sibi aduersum videatur, idque forte præcipue in opinione, qua Sanctorum martyrium in vico Appellerbecano accidisse culumal, is nihilominus, ut hanc utemque confirmet, in Præfatione ad Annales Circuli Westphalici, cap. sæpissime citato num. 6 et 7 ait, sese in Apellerbecke villam supra memoratam, quæ a eade seu homicidio nomen habet, propriis oculis vidisse, ibi eandem hæcenus videri posse, esseque Ewaldorum historiam loci incolis optime perspectam; adhuc ibidem etiam conspici viam, qua Ewaldorum interfectorum corpora ad Inscharam fluvium a rusticis fuere protracta, in eumque coniecta; nosse porro, narrare tam acatholicos quam Catholicos, viam illam nec rore, nec pluvia unquam irrigari. Hæc loco cit. quantum ad substantiam Fleyus; quibus tamen hic non magis, quam aliis rationum momentis, jam supra discussis ac confutatis, rem, quam contendit, reddit eciam. Plusculum quidem quid roboris non nemini forte habere videbitur, quod de via, quæ nunquam vel rore vel pluvia irrigetur, is scriptor adjungit; verum nec hinc res certa fieri potest atque indubitata. Viam illam nec rore nec pluvia unquam irrigari, e simplicioris forte ingenii hominibus, rei que, quam narrabant, haud satis gnaris, nedum expertis, dumtaxat audiverit Fleyus. Adhuc brevisne, an longa sit dicta via, apertane, an arboribus contexta, is scriptor non exponit. Posset forte, si ea penitus foret cognita, absque miraculo exponi, qui nunquam vel rore vel pluvia irrigetur. Quod si tamen id fiat miraculo, erit hoc fere continuum, fueritque etiam verosimillime ab emunctioris naris hominibus plus semel observatum.

fuerint pro-
tracta, rore et
pluvia

34 Ut quid ergo Fleyus nullum hujusmodi fide dignum nominatum laudat testem, qui memoratam viam, vicinis terris seu rore seu pluvia copiose madefactis, aridam penitus jacere ac siccam, distincte a se observatum, sit testatus? Aptum sane sic pro dicto prodigio argumentum habuisset. Verum enimvero puto ego, Fleyo testem hujusmodi, quem adduceret in medium, verosimillime defuisse. Certe ego, si unum Fleyum exceperis, nullum omnino sive recentiore, sive antiquiore scriptorem invenire quivi, qui memoratum prodigium litteris consignet. Imo etiam altissimum de hoc servatur silentium ab ipsismet laudatis Rolewinco et Schateno, qui tamen Sanctorum palæstram in vico Appellerbecano esse locandam, verosimiliter putant, quique propterea inde hanc opinionem suam confirmare potuissent. Diesne forsitan, illud hos scriptores non habuisse perspectum? Verum, si ita: argumento id erit, prodigium, utpote ipsos latens scriptores Westphalos, a paucis dumtaxat celebrari; quod tamen, si veritati foret consonum, non posset non plurimorum ore celebratissimum haberi. In Collectaneis nostris tantum dicitur, rore nunquam irrigari viam, qua Sanctorum interfectorum corpora ad Inscharam fuerunt protracta. En verba: Aiant, ... rorem non assuevisse solum irrigare, qua illorum (sanctorum Ewaldorum) corpora protracta fuerunt ad flumen, Inscharam nimirum. Facilius fieri potest, ut rusticana plebecula, præjudiciis falsave rerum specie decepta, locum aliquem credat rore non irrigari, quam ut id etiam pluvia non fieri, inducat in animum: primum enim non æque prompte ac secundum, ut utrumque falsum fuerit, falsum esse, ubique et semper deprehendat.

35 Forsan itaque Appellerbecani, inveteratis de Sanctorum apud se martyrio præjudiciis occupati,

falsaque quadam rerum specie decepti, primo quidem viam, qua Sanctorum corpora ad Inscharam fuerunt protracta, rore nunquam irrigari, ab aliquot sæculis crediderint, lapsuque deinde temporis, id nec pluvia fieri, nonnulli magis creduli in animum etiam absque rei examine induxerint. Hoc pacto factum esse potest, ut, nec rore nec pluvia præmemoratam viam unquam irrigari, nunc etiam apud Appellerbecanos fama obtineat; quæ quidem ob dicta tam parvi ponderis mihi videtur, ut nec ab ipsomet Fleyo admittendam fuisse putem, nisi hic in opinionem, quæ Sanctos in Appellerbecke passos statuit, quæque ex illa præsidium accipit, justo fuisset propensor. Ut sit, etsi prodigium, hic jam discussum, nondum sit ex dictis aperte falsitatis convictum, univocum saltem admodum debet esse suspectum. Quapropter ex eo, ut Sancti in vico Appellerbecano martyrium passi probentur, nihil omnino certi potest confici; cum præsertim Bedæ narratio, qua Sanctorum interfectorum corpora in Rhenum referuntur coniecta, veritati indubie sit conformis, ex eaque secundum dicta consequi videatur, ut Sancti in dicto Appellerbecano vico martyrium passi non fuerint.

36 Itaque, quidquid pro illorum palæstra ibidem collocanda Fleyus adducat, dubium mihi equidem semper manet, ne dicam vero prorsus absimile, tam procul a Rheno Sanctos passos esse. Ut sic existimem, etiam sudent duo alia argumenta, quorum unum pariter ex Bedæ, alterum ex ipsismet Fleyi verbis num. 31 recitatis partim repetitur. A posteriori duco initium. Fluvius Inschara eam aquarum copiam in Appellerbecke habere non videtur, ut Sanctorum interfectorum corpora, in illum coniecta, secundo illarum fluxu illinc in Rhenum deferri poterint. Colligere id fas est ex ipsis mox memoratis, quæ num. 31 huc transcripti, Hermannii Fleyi verbis. His enim ille scriptor dubitare sese indicat, modone naturali an supernaturali factum sit, ut Sanctorum corpora, in Inscharam coniecta, ex Appellerbecke per fluvii hujus alveum in Rhenum fuerint delata; hæc autem de re dubitaturus fuisse, non videtur, nisi aquarum, quas habet Inschara, paucitatem novisset. Et vero ea aquarum copia, quæ vehendis humanis corporibus sufficit, in vico Appellerbecano non esse Inscharam, etiam intelligitur tum ex ipso vici hujus situ, tum ex antiquissimi Brevariæ Coloniensis Ms. Lectione supra plus semel laudata. Vicus enim Appellerbecanus haud procul ab Inscharæ fontibus situs est; fluvii autem, ac præcipue fluvii seu torrentes, qualis est Inschara, solent ad fontes suos admodum esse parvi, nec majorem motus rebus vehendis apti.

37 Quod jam pertinet ad dictam Brevariæ Coloniensis antiquissimi Lectionem, hæc ad propositum nostrum sic habet: Hos. (sanctos Ewaldos) peremptos in villa Appellerbecke, super rivulo Embiscara ibidem in palustria loca eos proiecerunt. Post majoris invidiæ stimulis excitati homicidæ sceleratissimi, vel potius facinore commisso pavidi, occulendi gratia sanctorum Hospitum corpora inde extracta in Rhenum proiecerunt. Quibus verbis cum significetur, Sanctorum corpora ex fluvio Inschara, in cujus palustria loca fuerant projecta, ab homicidæ, ut ea occulere, fuisse extracta atque in Rhenum coniecta, argumento id est, eam Inscharæ fluvio in vico Appellerbecano, scilicet Octobris præsertim initio, quo Sancti passi sunt, quarum copiam non esse, quæ humanis occulendis corporibus, proculve inde vehendis sufficit. Verosimillimum itaque ex jam dictis apparet, Sanctorum corpora ex Appellerbecke in Rhenum secundo Inscharæ fluxu absque miraculo non potuisse deferri. Quare necesse est, ut in Fleyi, Gelenii aliorumque opinione, qua Sanctorum in Appellerbecke interfectorum corpora in Inscharam ibidem injecta indeque in Rhenum delata statuuntur, duo verosimillime facta admittantur miracula; alterum, quo Sanctorum corpora contra impetum Rheni decurrentis, teste Bedæ, Colonia versus sunt dejecta; alterum, quo eadem ex vico Appellerbecano in Rhenum secundo Inscharæ fluxu delata contendunt.

38 Verum

D
numquam ir-
rigari solito
commemorat,
opinionem
suam certam
non facit :

binis adeo ad-
huc contra
hanc argu-
mentis,

E

quorum alter-
rum partim
ex ipsismet

F

A
Flegi verbis,

38 Verum hoc secundum miraculum minime admittendum videtur. Præterquam enim quod nullo nitatur antiquitatis testimonio, ficta apparet aut certe gratis asserta, ex qua illud consequitur, Sanctorum ex Appellerbeke in Rhenum secundo Imscharæ fluxu illatio. Adhæc in Breviarii Coloniensis Ms. Lectione supra jam pluries laudata dicuntur Sanctorum corpora in Rhenum ab homicidis coniecta; non autem ex Appellerbeke in hunc fluxum secundo Imscharæ fluxu delata. Cum ergo hoc Breviarium, utpote ex dictis valde antiquum, Rolevinckum, Gelenium aliosque scriptores recentiores supra memoratos ætate verosimillime superet, hocque Sanctorum corpora ex Appellerbeke in Rhenum secundo Imscharæ fluxu delata non memoret, videtur id a recentioribus illis scriptoribus confictum aut certe gratis esse assertum. Viderint hi scilicet, majorem esse vici Appellerbecani a Rheno distantiam, quam ut in hunc (quod tamen ob Bedæ testimonium negare non poterant) Sanctorum ibidem interfectorum corpora fuisse coniecta, utcumque foret credibile. Certi nihilominus non desere opinione, quæ Sanctos in vico Appellerbecano passos statuit, eorum idcirco corpora ex eodem vico in Rhenum secundo Imscharæ fluxu delata, nullo licet idoneo testimonio suffulti, asseruerint. Verum, cum id ex dictis absque miraculo fieri potuisse, parum sit verisimile, opinio etiam, in qua id nihilominus sine ullo fundamento adstruendum est, parum mihi vel ex hoc solo capite verosimilis apparet.

B
alterum ex Bedæ repetitur, in medium adductis,

39 Ut porro hæc magis magisque infirmetur, venio nunc ad alterum argumentum, quod, ut supra dixi, a Bedæ repetitur. Sancti, ut ex dictis tota venerabilis Anglorum historici narratio innuit, in illo antiquæ Saxoniarum vico, in quem, hanc regionem vicum ingressi, primo diverterunt, passi sunt martyrium: hoc autem cum opinione, quæ Sanctos in Appellerbeke necatos sustinet, nequaquam componi posse videtur. Rem sic probo: Ewaldi secundum dicta verosimillime ex Austrasia, trajecto Rheno, antiquam Saxoniam sunt ingressi. Et Rhenum quidem vel prope Coloniam vel hanc civitatem inter et Rheni ac Lippie confluentes trajectisse videntur. Utrumlibet staueris, verosimile non apparet, vicum Appellerbecanum fuisse, in quem Sancti in antiqua Saxoniam primo diverterint. Si enim prope Coloniam illos Rhenum trajectisse velis, pervenire non poterunt in vicum Appellerbecanum, nisi trajecto, qui hunc inter et Coloniam Agrippinam interjacet, sat longo terrarum tractu; hunc autem tunc (vide dicta num. 4 et 5) vel adhuc saltem ex parte tenebant Boructuarii, vel totum fere, his pulsis, antiqui Saxones in potestatem suam redegerant atque occuparant. Si regionem adhuc tenebant Boructuarii, non video, cur his, qui etiam erant ethnici, præteritis, ad Saxones ethnicos Christi prædicandi causa Sancti transierint. Si vero tunc totum fere illum terrarum tractum, quod ob dicta num. 4 et 5 forte admitti potest, antiqui Saxones occuparant, non paucos vicos, Saxonibus inhabitatos, Sancti verosimillime, antequam in Appellerbecanum venirent, transire debuerunt. In hunc ergo, Saxoniam vicum ingressi, primo divertisse non videntur; unde ob dicta consequitur, ut nec ibi passi videantur martyrium. Quod si porro velis, Sanctos trajectisse Rhenum, non prope Coloniam, sed hanc civitatem inter et Rheni Lippieque confluentes, idque laud procul ab his confluentibus, quod verosimillimum esse, ex dicendis facile colliges; quod si, inquam, hoc velis, sic Sanctos, Saxoniam vicum ingressos, in vicum Appellerbecanum, cum hunc inter et Rheni Lippieque confluentes alii plures Saxonum vici fuerint medii, primo divertisse, multo minus erit credibile. Unde consequitur, ut etiam, Sanctos ibidem martyrio coronatos esse, multo minus credibile sit habendum.

C
Sanctorum palæstram nec vico Appellerbecano,

60 Itaque, hisce perpensis omnibus, magis magisque dubium mihi fit, an Sancti in vico Appellerbecano passi sint martyrium. Imo hos ibidem martyrium passos non esse, vix non certum reddere videntur, quæ hæcenus in medium adduximus. Ast erit fortasse
Octobris Tomus II.

AUCTORE
C. B.

non nemo, cui mirum videatur, a me rem, quæ viris non paucis, etiam eruditiss, visa est verosimillima, vocari in dubium, imo vix non etiam omni verosimilitudine destitutam promuntiari. Ut hæc me qualicumque objectione expediam, respondeo, non me primum esse, cui ita visum sit existimandum. Etenim Gamansius, Societatis nostræ sacerdos, inter Scripta plurima, quæ ad Majores nostros, de Sanctis tractantia, benigne transmisit, unum dedit non contemnendum sub hoc titulo: Sancti antiquæ Saxoniarum, quæ hodie Westphalia, tutelares, qui eam initio gentis ad Christum adductæ meritis et miraculis viventes illustrarunt, aut post obitum in eam commigrarunt, corporibus eorum sacris aliunde religiose adductis. In hoc autem Scripto de Ewaldis tractatur primo loco, deque his opportune ad institutum nostrum laudatus Gamansius sic scribit: Brevi (sancti Ewaldi) arentes gentium terras suo sanguine ita irrigavere, ut qui deinde coloni ad hunc saxenum nuper agrum excolendum accessere, optatos fructus colligere potuerint. De loco martyrii non liquet. Itaque de Sanctorum palæstra non constare, existimavit Gamansius, atque adeo eam in vico Appellerbecano non esse indubie collocandam. De Sanctorum palæstra dubitare etiam videtur Cratepolius. Etenim in suo de Sanctis Germaniæ tractatu de Ewaldis agens, altum omnino de loco, quo hi martyrio coronati sint, servat silentium, quamvis interim ea recensent, quæ cum palæstræ mentione aptius fuissent conjuncta.

E
nec alteri determinato loco posse assigni, concluditur.

61 Ceterum laudatus Gamansius non tantum dubitavit, foretne Sanctorum palæstra in vico Appellerbecano collocanda; verum etiam eam ibi collocari non posse, pro certo habuit. Etenim in scripto supra laudato verbis jam recitatis proxime hæc subdit: Haud procul a Rheno (sanctos Ewaldos) in antiqua Saxoniam passos fuisse, Beda eorum temporum scriptor indubitatum effecit. Sunt ergo ex Gamansii mente Sancti haud procul a Rheno, ac proin non vico Appellerbecano, utpote qui decem circiter leucis horariis a Rheno distet, martyrium perpessi. Hæc sane Gamansii opinio ob irrefragabilem Bedæ auctoritatem mihi admodum probabilis, imo vix non certa apparet. Cum enim Beda in Passione edenda doceat, Sanctorum interfectorum corpora in Rhenum fuisse coniecta, hæcque ex loco, quo id accidit, per quadraginta fere passuum millia Coloniæ Agrippinam versus esse devecta, statuendum mihi videtur, Sanctos, haud procul admodum a Lippie et Rheni confluentibus posteriori hoc fluvio trajecto, antiquam Saxoniam esse ingressos, ibique martyrio esse coronatos; quo vero id loco factum sit, determinari non posse, ex dictis quisque jam facile intelliget. Poterit etiam, quantum existimo, ex disputatis commode colligi, quid de supra memoratis Rolevinckii, Schateni, Flegi, uti etiam Gelenii, qui ab his non dissentit, circa Sanctorum palæstram opinionibus statui conveniat. Ego interim in hanc sufficienter me jam inquisivisse, ratus, ad tempus, quo Sancti martyrio coronati sunt, indagandum progredior.

F

§ V. Tempus, quo Sancti martyrio coronati sint, et an horum interfectorum corpora Coloniæ usque adverso Rheno sint devecta.

In determinando anno, quo Sancti martyrium passi sint, scriptores inter se plurimum dissident. Id tamen inter annum 690 et annum circiter 700 sat unanimi consensu ab omnibus fere statuitur. Sigebertus Gemblacensis in Chronographia ad annum Domini 695 sic scribit: Ewaldus Albus et Ewaldus Niger venientes ab Anglia martyrizantur in Gallia, et jussu Pipini sepeliuntur in Agrippinensi Colonia. Rolevinckus lib. II de Situ et Moribus Westphalorum cap. 1 martyrio eos affectos asserit circa annum Domini septingentesimum. Schatenus in sua Historia Westphalica ad hunc eundem annum eorum martyrium

Sanctorum martyrium inter annum 690 et 700 ab omnibus fere locatur.

AUCTORE
C. B.

rium consignat. Idem etiam facit Hermannus Fleyus, supra sæpissime jam laudatus. Westmonasteriensis Sanctorum mortem anno 695 innectit; anno vero 695 Trithemius: in Annalibus enim sic scribit: Clodoveus Theodorici regis memorati senior natu filius patri succedens, regnavit super Francos annis quatuor, Pipino Majori-domus existente: quo anno Euualdi, Albus et Niger, monachi et presbyteri, venientes de Anglia pro Christi amore in Saxoniam, martyrizantur, et apud Coloniam sepulti sunt jussu Pippini principis. Sermo hic est de Clodoveo tertio, Francorum rege, qui Theodorici tertii, Francorum regis, exstitit natu major filius. Verbis proxime recitatis hæc præmiserat Trithemius: Theodoricus (tertius scilicet) rex Francorum obiit anno regni sui quarto decimo, Dominicæ vero Nativitatis pccxiii. Clodoveus ergo ex Trithemii calculis anno 695 regnare incepit, eodemque anno Ewaldi in antiquam Saxoniam venerunt, passique sunt martyrium. Verum Clodoveus tertius non anno 695, sed 694, uti nunc eruditorum fert opinio, regnare incepit, ut adeo Trithemius, quod cum anno, quo Clodoveus tertius regnare incepit, Sanctorum junctat martyrium, debuisset hoc ad annum 694, emendatioribus adhibitis calculis, referre. Ut sit, Sanctorum equidem martyrium inter annum 690 et annum 700 etiam collocat. Longum

B foret recensere scriptores omnes alios, qui id ipsum præstant. Dixisse sufficiat, vix ullum reperiri, qui vel ante annum 690, vel post annum 700 Sanctorum ponat martyrium. Neque enim hic moror paucos quosdam scriptores, qui illud, Pseudo-Marcellini commentis presse inhxerentes, in annum usque 705 aut etiam 704 differunt.

idque sane nec
ante annum
690,

65 Itaque de Sanctorum martyrio inter annum 690 et 700 collocando inter omnes pene scriptores apprise convenit, certumque proinde apparet, Ewaldos non ante annum 690, nec post annum 700 martyrio esse affectos. Verum, inquit, scriptores omnes enumerati, ex quorum unanimi consensu id certum apparet, a Sanctorum ætate remotiores sunt, quam ut rebus, quas de illis scribunt, fidem certam atque indubitam facere queant. Respondeo, rem etiam aliunde solidis rationum momentis probari. Ac primo quidem Sanctos ante annum 690 nec martyrium esse passos, nec in antiquam Saxoniam venisse, indubitatum efficitur ex Bedæ et ex anno, quo Sanctus Willibrordus cum undecim aliis apostolicis viris ex Hibernia in Frisiam Evangelii prædicandi ergo trajecit. Willibrordus enim, uti apud omnes in confesso est, ante annum 690 in Frisiam non venit: Beda autem num. 2 Passionis edendæ, narrata Willibrordi ejusque sociorum in Frisiam projectione, subdit: Horum (Willibrordi ejusque sociorum) secuti exempla duo quidam Presbyteri (Ewaldus Albus et Ewaldus Niger) de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum, si forte aliquos ibidem prædicando Christo acquirere possent. Sancti ergo non ante S. Willibrordi ex Hibernia in Frisiam discessum, ac proin non ante annum 690 in antiquam Saxoniam venerunt martyrioque tibi coronati sunt. Atque hæc quidem de priori ex binis terminis, intra quos Sanctorum martyrium certo concludendum, innuimus. Quod jam pertinet ad alterum seu ad annum 700; Sanctorum post hunc non posse locari martyrium, sic proba: Duchesnius tom. 1 Scriptorum Franciæ publicavit Fragmentum historicum, quod a Dagoberto primo usque ad Pippinum regem deducitur.

nec post an-
num 700,

64 In hoc auctor incertus, sed quem hic sequendum, eruditi recentiores ex dicendis ducunt, opportune ad institutum nostrum ita memorat: Pippinus itaque dum principatum palatii... annis viginti septem egregie administrasset, mortuus est anno ab Incarnatione Domini pccxiv. Ejus temporibus duo Angli presbyteri Euualdi, dum Saxonibus prædicarent, martyrio coronati et miraculis declarati, ab ipso Colonia tumulati sunt anno Domini pccxxiv. Sequenti anno sanctus Willibrordus a Sergio Papa archiepiscopus ordinatus, genti Frisonum prædi-

cans, virtutibus floruit. Hactenus laudatus anony- D mus, in cujus textum librorum oscitantia mendum hic irrepsisse, proque anno Domini 724, quo Ewaldi a Pipino tumulati narrantur, legendum esse annum Domini 695, ex eodem ipsomet textu liquet. Etenim hujus initio Pipinus anno Domini 714 e vivis excessisse dicitur; quare necesse est, ut deinde in textus serie ab eodem Pipino SS. Ewaldi anno Domini 724 tumulati perperam narrentur. Qui enim Pipinus jam a decennio mortuos Sanctos tumulare potuerit, quive hoc anonymus in litteras misisse credatur? Oportet ergo, ut hic in ejus textum librorum amanuensiumve oscitantia mendum irrepsit. Porro in laudato textu dicitur S. Willibrordus eo anno, qui Sanctorum sepulturam, a Pipino procuratam, est secutus, ad archiepiscopalem dignitatem a Sergio Papa esse promotus. Quapropter cum S. Willibrordus, ut Beda lib. v Historiæ gentis Anglorum, cap. 12 diserte affirmat, anno 696 gradum illum sit consecutus, debet annus hunc proxime præcedens in anonymi textu substitui anno 724, qui adeo ibidem pro anno, quo Sanctos tumulavit Pipinus, perperam signatur, nec ab ipsomet Chronici auctore, sed ab his, qui hoc descripserunt, est profectus. Hinc jam consequitur, ut Sancti anno 695 martyrii palmam sint adepti, ac proin ut id post annum 700 non evenerit. Atque hæc de altero etiam e duobus terminis, intra quos Sanctorum martyrium includendum insinuavi.

E 65 Verum, inquit, Beda non prius de Sanctorum martyrio tractat, quam S. Willibrordi ejusque sociorum ex Hibernia in Frisiam discessum exposuit; postquam autem Sanctorum martyrium narravit, capite proxime sequenti S. Suiberti in episcopum ordinationem recenset. S. Willibrordus ex dictis anno 690 vel, ut alii volunt, anno 691 ex Hibernia in Frisiam cum undecim suis sociis, apostolicis viris, discessit; S. Suibertus vero anno 695, ut nunc communior tenet opinio, in episcopum est ordinatus. Beda ergo inter duas res diversas, quarum altera anno 690 vel 691, altera anno 695 gesta sit, Sanctorum martyrium memorat, videturque adeo illud non anno 695, sed vel aliquo ex annis 690, 691 et 695, vel, qui inter hunc posteriorem duosque priores est medius, anno 692 esse locandum. Respondeo: ut ut tantisper concederetur, Sanctos non anno 695, sed aliquo e quatuor mox dictis annis martyrii coronam esse consecutos, inconcussum equidem firmumque adhuc maneret, imo etiam vel inde confirmaretur, quod supra asserui, Sanctorum martyrium nec ante an. 690, nec post annum 700 posse collocari. Verum quamvis Beda inter duas res, quarum altera anno 690 vel 691, altera anno 695 gesta sit, Sanctorum memoret martyrium, non propterea tamen hoc vel uni e tribus hisce annis, vel anno 692 debet affigi. Etenim nemo facile demonstret, a Beda ubique res eo ordine, quo geste sunt, narrari. Ad hæc a venerabili Scriptore nusquam expresse affirmatur, Sanctorum martyrium inter Willibrordi ex Hibernia in Frisiam projectionem, et S. Suiberti ordinationem esse peractum; ab auctore autem anonymo ante laudato, uti ex verbis ejus supra huc transcriptis liquet, aperte declaratur, martyrium subisse Sanctos anno, qui S. Willibrordi ad archiepiscopalem dignitatem promotionem, anno 696 factam, proxime præcessit. Cum ergo dicto anonymo quidquam aperte declaranti plus tribuendum videatur, quam Bedæ contrarium expresse non affirmanti, verosimilius mihi videtur, Sanctorum martyrium anno 695 esse affigendum.

Antiqua Colo-
niensium de
advectis ad-
verso Rheno

66 Id ipsum etiam Cointio in Annalibus Ecclesiasticis Francorum, Payio in Criticis, aliisque, qui hoc argumentum tractant, recentioribus est visum, idque ob solam auctoritatem anonymi atque incerti auctoris, plus semel jam laudati; cui etiam (vide num. 62) Westmonasteriensis consentit. Alia non occurrunt, quæ pro anno, quo Sancti martyrio coronati sunt, certius determinando quidquam conferant. Nunc itaque, quod etiam hoc § facere proposui, indagare aggredior, fuerintne Sanctorum interfectorum corpora, quæ in Rhenum homicidæ ethnicici conjecerant, Coloniam Agrippinam usque adverso flumine

A mine delecta. Antiqua est apud Colonienses traditio, SS. Ewaldorum corpora eo loci, ubi nunc Colonia in choro S. Cuniberti puteus conspicitur, adverso Rheno esse delecta. Docet nos id præter alios scriptores non paucos tum Winheimius in Agrippinae Sacratio, tum Gelenius in suo de Colonia Agrippinensis Magnitudine Tractatu. Hujus posterioris, quod rem accuratius exponat, verba huc transcribo. Itaque libro tertio dicti Operis, Syntagmate 4, pag. 279 ita memorat: Sumpsit... Cunibertina ecclesia incrementum Austrasiorum principum Pipini et B. Plectrudis munificentia, cum beatorum Ewaldorum corpora, caelesti face comitata, sponte sua adverso flumine natantia huc (Coloniam Agrippinam) appulerunt, et clero populoque præsentate elevata sunt, ubi nunc areus in choro puteus cum hac inscriptione:

Appulit Ewaldos violento gurgite Rhenus,
Quos lux alta vehit huc, ubi fons scaturit.

Coloniam
usque Sancto-
rum corpori-
bus opinio
admittenda
non est:

67 Etenim procerum liberalitate tot torques et monilia oblata sunt, ut eorum impensa fluvio cedere coacto, moderni chori accessio facta sit. Ac deinde pag. 288 de eodem argumento hæc suppeditat: Cum prodigioso lumine (Ewaldorum corpora miraculose adverso Rheno) Coloniam adnatarunt, ubi, a B. Tilmanno collega suo divina revelatione agniti, per Pipinum et B. Plectrudem atque clerum et populum Agrippinensem sunt honorifice excepti eo loco, quem in choro puteus designat. Hactenus laudatus Gelenius, addens etiam post pauca carmen Leonium vetus de SS. Ewaldis, in quo pariter horum corpora Coloniam Agrippinam usque adverso Rheno esse delata, asserti videtur. En adeo etiam illud; sic habet:

Lætificent Ewaldorum nos festa duorum,
Unius moris sunt, dissimilisque coloris,
Una truncati, pariter sunt gloriificati,
Post Rheni partes, sed non per remigis artes
Corpora constituent, et ad urbis moenia tendunt.

Non flatu venti, sit laus honor Omnipotentis,
Qui sibi conjunctis per amorem præstat honorem.

Dubium ergo non est, quin apud Colonienses ea per traditionem, a Majoribus acceptam, invaluerit opinio, qua SS. Ewaldorum corpora illic adverso Rheno advecta, vulgariter existimantur. Verum, quod bona Coloniensium ventis dictum sit, mihi illa nequiquam videtur admittenda.

pugnat enim
cum Beda,

68 Etenim cum Beda, ut mihi equidem apparet, manifestissime pugnat. Hic enim in Passione eadem num. 3 et 6 sic scribit: Unus ex eis (sanctis Ewaldis) apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon, viro illustri, et ad seculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans, quod eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de caelo terris radiasse conspiceret. Quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora juxta honorem martyribus condignum recondita sunt; et dies Passionis vel Inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique gloriosissimus dux Francorum Pippinus, ubi hæc comperit, misit, et adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia Coloniae civitatis juxta Rhenum. Quibus verbis apertissime significatur, Sanctorum corpora, adverso Rheno delecta, aliquo in loco, Colonia Agrippina dissito, substitisse, ibique a Tilmone, cui prodigio fuerant ostensa, aliisque hujus sociis honorifice fuisse tumulata; inde vero, cum a Pipino, re audita, humo postmodum fuissent extracta, Coloniam Agrippinam ab eo translata, ibique juxta Rhenum tumulo honorifice fuisse recondita. Pugnat ergo cum Beda Coloniensium opinio, qua Ewaldorum corpora Coloniam Agrippinam usque adverso Rheno putantur delecta. Verum, inquit, in Vita S. Annonis, Coloniensis archiepiscopi, apud Surium Trimestri quarto ad quartam Decembris inserta, cap. 57 hæc leguntur: Inter hæc et duorum Ewaldorum (S. Anno) preciosa corpora, revelatione eorundem Martyrum instructus, de

tumulis sublevavit: quos olim in Saxonia Rhenus amne refluo Coloniam sepeliendos advexerat.

69 Vita S. Annonis ab auctore subæquali, qui gravissimus simul est ac fide dignissimus, litteris est consignata, uti apud omnes in confesso est. Quapropter cum his verbis, quæ ex ea mox recitata sunt, non obscure indicetur, Sanctorum corpora Rheno adverso seu refluo Coloniam Agrippinam usque esse delata, pro vera admitti potest, quæ hoc adstruit, Coloniensium opinio, debentque eo modo, quo cum hac non pugnent, Bedæ verba supra huc transcripta exponi. Respondeo, Vitam S. Annonis habere quidem auctorem, qui fide etiam dignissimus sit, sancto huic episcopo subæqualem. Verum cum S. Anno sub finem sæculi undecimi, uti ex infra dicendis intelligitur, in vivis esse desiderit, hujus ille Vitam litteris mandare, ante sæculum duodecimum aggressus non est. Unde consequitur, ut ab Ewaldorum ætate, utpote qui sæculo septimo floruerint, etiam sit remotior, quam ut, quod de eorum corporibus Coloniam usque adverso seu refluo Rheno delectis scribit, certum indubitatumque queat efficere. Tantum itaque ex Vita S. Annonis potest concludi, traditionem, qua apud Colonienses de advectis ad se Ewaldorum adverso Rheno corporibus invaluit opinio, admodum esse antiquam; qualem etiam eam esse, num. 66 sat aperte edixi. Porro etiam Sanctorum corpora Coloniam usque eo loci, ubi nunc areus in choro Cunibertino puteus cernitur, adverso Rheno esse delecta, ob Bedæ auctoritatem admittere nec velim nec audeam, non propterea tamen a vero aliena assero, quæ verbis recitatis de moderni chori ad basilicam Cunibertinam accessione refert Gelenius.

70 Imo contra verosimillimum mihi apparet, factum esse, ut, postquam Pipini jussu Ewaldorum corpora eo loco, quo prius tumulata fuerant, essent extracta Coloniæque translata, in illorum honorem torques et monilia ingenti copia a Pipino, hujus conjugis Plectrude Austrasiisque proceribus fuerint oblata. Puto etiam pretiosarum illarum, quæ Ewaldis factæ fuerant, oblationum valore modernum ecclesiæ Cunibertinæ chorum, pia Coloniensium liberalitate accedente, fuisse extractum, Rheno etiam, qui locum, quo hic extractus est, atque suo antea incluserat, cedere coacto. Quod vero pertinet ad areum chori puteum, quem etiam, teste Winheimio, ad sanitatem languentium superstitem ferunt Colonienses, suspicor, hunc non prius fuisse conditum, quam jam apud Colonienses de Ewaldorum corporibus adverso Rheno ad se eo loci advectis invaluisse opinio. Quam quidem opinionem uno etiam dimittat alterove post Ewaldorum eodem sæculo facile apud illos potuisse invalescere, idcirco reor, quod sacra illa pignora hanc procul admodum ab urbe Coloniensi adverso Rheno fuerint advecta, moxque inde Coloniam Agrippinam a Pipino translata. Dubito etiam, an eadem opinio, postquam semel fuerat exorta, Coloniensium omnium animis semper æque firmiter inhaerit. Certe in antiquissimis nostris Coloniensibus. Breviariis supra laudatis altissimum est de Sanctorum corporibus Coloniam usque adverso Rheno delectis silentium.

auctore
C. B.

nec quidquam
illi ex Vita
S. Annonis
presidii ac-
cedit.

Ex donis ta-
men, quæ
Ewaldis fue-
rant oblata,
Cunibertinus
chorus forte
fuit constru-
ctus.

§ VI. Corpora a Pipino ac deinde ab Annone, Coloniensi archiepiscopo, translata.

Sanctorum corpora, quæ prius ex loco, quo ab ethnicis rusticis in Rhenum fuerant conjecta, divina virtute secundum jam dicta fuerant translata ad locum, quo Tilmone aliisque eorum socii debebant, ab hominibus deinde translata pariter fuerunt. Ac prima quidem ex eorum, quæ ab hominibus factæ sunt, translationibus, procurante Pipino, fuit peracta. Fuerant scilicet Sanctorum corpora, caelesti luce prodigiöse stipata, suaque sponte contra Rheni decurrentis impetum natantia, ad eum usque locum delecta, quo Tilmone aliique eorum socii versabantur. Nec hoc prodigio tantum servos suos illustraverat Deus; ve-

Sanctos, quos
Pipinus pri-
mo transtu-
lerat.

ACTORE
C. B.

rum etiam altero eorum corpora, cum jam ad locum, quo sepelienda primo erant, essent delata, Tilmoni revelare est dignatus. Hinc factum est, ut brevi gloriosum Sanctorum martyrium quaquaversum, fama celerrime propagata, fuerit dispersum, omnesque, qui, quæ illud secula fuerant, audirent miracula, summi apud Deum meriti Sanctos esse, habuerint persuasum. Pipinus adeo, re etiam audita, passus non est, ut Sancti, quos tantis a Deo prodigijs honoratos audiebat, ab hominibus pariter non honorarentur. Jussit itaque sacra eorum corpora ex loco, quo a Tilmone hujusque socijs terræ fuerant mandata, Coloniâ Agrippinam ad se deferri, eaque cum multa gloria in ecclesia (est hæc nunc S. Cuniberti nomine insignita) Colonia civitatis juxta Rhenum humo condenda, curavit. Hæc omnia in Passione edenda num. 5 et 6 venerabilis Beda nos docet; ad quem propterea, studiosè lector, te remittens, ad aliam sacrorum corporum translationem explanandam progredior.

anno 1074 iterum transtulit S. Anno. Liqueat id ex hujus,

72 Ab anno 695 aut certe 696, quo, uti ex jam dictis quisque facile colliget, Sanctorum corpora Coloniâ Agrippinam fuerè translata, ad annum usque 1074 nihil vel apud historicos vel in alijs antiquis monumentis occurrit, unde utrumque queat intelligi, an et quo cultu Sancti apud Colonienses tempore inter duos illos terminos medio fuerint vixisti. Non dubito tamen, quin ab his, ut Sancti, diu etiam post primam eorum translationem, a Pipino factam, honorari perreerint; an vero solemnè eorum memoria annua nunquam intermissa fuerit, pro certo, ut jam supra iterum monui, asseverare non ausim. Ut sit, sacra eorum corpora a tempore, quo a Pipino fuerunt translata, usque ad dictum annum 1074, in neglectis loculis posita jacere. Tunc autem ea S. Anno, Coloniensis archiepiscopus, novo translationis honore affecit. Et quidem tum hoc, tum illud liqueat ex Litteris, quas ipsemet S. Anno de Sanctorum translatione a se facta emisit. Hæc propterea, prout Mss. in Collectaneis nostris exstant, integras hæc transcribo. Anno 1661, uti notatum invenio, a domino decano ecclesiæ collegiæ S. Cuniberti, et domino Paulo Schriber, canonico et thesaurario, Colonia Agrippinâ ad dominum comitem de Geleen, atque ab hoc deinde ad Bollandum nostrum fuerè transmissæ. Sic habent: In nomine sanctæ et individue Trinitatis Anno secundus, Coloniensis archiepiscopus, omnibus Christi fidelibus tam futuris quam presentibus. Quoniam vitæ hujus spatium breve probatur esse et invalidum, eo quod humana ætas et nascendi lex, licet annorum numerositas prolongari videatur, semper tendat ad occasum: salutare est omnibus et totis viribus inquirendum, illuc mente et opere aliquid boni sibi præmittere, ubi, si læta sint, finem nesciant: et si tristia, dolor interminus, qualemcumque tamen miserationem admittat. Hæc de causa pro peccatis meis ego sollicitus, et futuri districtioem judicii pertimescens, decrevi Sanctos Dei honorando, et servientes eis sublevando, precatore pro me efficere in judicio, qui de meritis proprijs justificari non valeo.

quæ hic recitantur, ea de re Litteris.

75 Gloriosos itaque martyres Dei Ewaldos, in neglectis propter ignorantiam præcedentium loculis positos, ego peccator et servus servorum Dei, Anno secundus Coloniensis archiepiscopus, licet indignus, transtuli, ut, qui jam recepti sunt in cælesti speculatione, apud nos aliquo digni haberentur honore, quatenus omnipotentis Dei, pro quo passi sunt, misericordiam tanto pro nobis studiosius expostulent in cælis, quanto magis apud nos pro modulo nostro glorificentur et honorentur in terris. In horum igitur translatione fratribus in eodem monasterio militantibus sancto Clementi martyri, et sancto Cuniberto confessori, eisdemque martyribus Ewaldis ad suppletionem quotidianæ consolationis dedi decimationem novalium in Heimorderheim* et Strazfeldon*, xxx* modios tritici in Maseneel de redditibus silvarum, libram denariorum in Geveron, v libras Sosatiensis mo-

* in Translat. S. Cuniberti Heimorderheim

netæ de areolis vel corticulis ejusdem villæ. Actum est autem hoc coram testibus subnotatis, Ezolino præposito, Berengario decano, Everhardo, Ruotberto, Bertholfo, Regenholdo; coram laicis quoque, Francone urbis præfecto, Herimanno comite, Gerardo comite, et ut verius credatur, firmiusque imposterum teneatur, hanc in testimonium chartam conscribi feci, et in eodem monasterio in memoriale futurum repositum. Translatio vero prædicta facta est anno Dominicæ Incarnationis MXXXIII, Indict. xi, v Nonarum Octobris. Si quis ergo tantillum supplementum, quod fratribus prædictis impendimus, abstulerit, perpetuum anathema in conspectu Dei omnipotentis incurrat, et in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus, tristicis a Dei conspectu discedat. Amen.

74 Surius Trimestri quarto, ad tertium Octobris diem, in duobus Ewaldis etiam exhibet litteras, a S. Annone de SS. Ewaldorum, quam hic fecit, translatione emissas; verum hæc a S. Annonis jam mox recitatæ de hoc argumento litteris non parum dissonant. Nullas enim donationes a S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguebantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas Litteræ jam recitatæ recensent. Quæri hinc jam potest, sintne, quas Surius, an quas collectanea nostra sub S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguebantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas Litteræ jam recitatæ recensent. Quæri hinc jam potest, sintne, quas Surius, an quas collectanea nostra sub S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguebantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas Litteræ jam recitatæ recensent. Quæri hinc jam potest, sintne, quas Surius, an quas collectanea nostra sub S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguebantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas Litteræ jam recitatæ recensent. Quæri hinc jam potest, sintne, quas Surius, an quas collectanea nostra sub S. Annone S. Cuniberti monasterio (Monasteriorum etiam nomine canonicorum collegia olim distinguebantur) factas commemorat; ubi tamen nonnullas Litteræ jam recitatæ recensent.

In his, quæ quantum ad donationes,

D
* ibid. Stras-
veldon
* ibid. xx.

75 In hoc enim S. Anno etiam enumerat donationes, quas in SS. Ewaldorum translatione fecit S. Cuniberti monasterio seu canonicorum collegio; nullam autem mentionem facit donationis, in Litteris num. præcedenti huc transcriptis memoratæ, qua tunc eidem monasterio quinque libras Sosatiensis seu Susatiensis moneta de areolis vel corticulis ejusdem villæ donavit. Imo contra apertissime in dicto Diplomate significat, sese hanc donationem ante Ewaldorum translationem fecisse. Ad hæc in prædictis S. Annonis de Ewaldorum translatione litteris ait Anno, sese donationes, quas memorat, facere fratribus in eodem monasterio militantibus; quo loquendi modo indicat, sese adhuc ante de monasterio fuisse ibidem locutum, idque tamen nulla omnino ratione fecit. Atque hæc altera est ratio, quæ facit, ut Litteræ de Ewaldorum translatione, in quibus donationes recensentur, pro genuinis S. Annonis litteris haberi non posse videantur; potestque forsantum ex hoc, tum ex ratione præcedenti non immerito contendere, ex S. Annonis Diplomate mox memorato in ejusdem Annonis de Ewaldorum translatione Litteras esse intrusum, quidquid ad donationum commemorationem pertinet. Id autem si ita sit, pro genuinis Annonis Litteris haberi debebant, quas Surius exhibet, talesque etiam erunt, quas huc transcripsimus, si modo recensentur, quæ ad donationum commemorationem pertinent. Hinc porro jam consequitur, ut, quomodocumque res spectetur, in Annonis Litteris genuina equidem sint, quibus hic Ewaldorum corpora, quæ in neglectis loculis posita ante jacuerant, fuisse a sese translata, testatur. Vere ergo Sanctorum corpora in neglectis loculis posita usque ad Annonis ætatem jacuerant, hincque illa demum novo translationis honore affecit: quod utrumque supra asserueram.

quas recensent, genuinæ forsitan non sunt.

E

F

A 76 Verum hic aliud adhuc circa dictas Annonis litteras notandum occurrit. In his enim, tum prout apud Surium, tum prout in Collectaneis nostris exstant, SS. Ewaldorum, qua de agunt nosque jam agimus, translatio anno 1074, Indictione 11, quinto Nonas Octobris facta notatur; annus autem 1074 cum Indictione 11 componi neutiquam potest, idque sive indictio Constantinopolitana seu Graeca, sive Constantiniana seu Caesarea, sive etiam Pontificia statuatur adhibita. Res ex solo singularum indictio- num calculo unice manifeste evadet. Indictio Pontificia a Kalendis Januariis, Constantinopolitana seu Graeca a Kalendis Septembris, Constantiniana seu Caesarea ab 8 Kalendis Octobris seu 24 Septembris sumit initium. Hinc, ut computanti patescet, a Kalendis Januariis anni 1074 usque ad Kalendas Januariis anni 1075 in cursu erat indictio Pontificia duodecima; a Septembris vero anni 1075 usque ad Septembrem anni 1074 fuit indictio itidem duodecima tum Constantinopolitana seu Graeca, tum Constantiniana seu Caesarea, incipiebatque etiam eo ipso mense decima tertia. Ad Operis nostri tom. III Septembris pag. 444 et seq. Itaque, quaecumque in Annonis litteris indictio statuatur adhibita, perperam in his annis 1074 cum indictione undecima conjungitur. Necesso ergo est, ut vel in anno vel in indictione sit erratum. Quapropter, cum in anno, uti mox probabo, erratum non sit, pro Indictione 11 reponendam est Indictionem 15, verosimiliter apparet. Sic existimo, quod Annonis aetate apud Germanos in usu fuisse videatur Constantiniana seu Caesarea Indictio, quae ab 8 Kalendis Octobris seu 24 Septembris ducit initium, quaeque proinde anno 1074, quinto Kalendas seu tertio die Octobris, quo die et anno in dictis litteris facta notatur Ewaldorum translatio, tertia decima numerabatur.

annum enim recte notari, probatur ex eo, quod calamitates,

B 77 Probo nunc in anno 1074, quo in Annonis litteris Ewaldorum translatio facta notatur, mendum non esse. In Diplomatate supra laudato Anno sic loquitur: Accidit, quod in angustiis, peccatis meis id exigentibus, citra timorem subito illapsus sum, quae cum sint minime celandae, gloria autem virtutis sanctorum Cuniberti, Clementis et Ewaldorum, ad quorum intercessionem et suffragia tunc temporis specialiter confugeram, propalanda est, quod, ut indubitanter novi, intercessione eorum timor meus in spem, tristitia mea in gaudium, in securitatem periculum tranfiguratum est, et multorum contra me impia consilia frustrata sunt. Procul mora ergo eodem proposito (de hoc adhuc ante fuerat locutus) Hadone ad me accersito, et consecratario et familiari, jocunde laetique animo secum computabam, ut pro tempore saltem aliquid meritis eorum responderem, et juxta consilium suum tradidi fratribus quinque libras solvendas de arcis, vel de curticulis Susatiae, quod eam sanctus Cunibertus sancto Petro acquisivit, et quod pius archiepiscopus Herimannus postmodum effosso corpore sancti Cuniberti, et Susatiam translato, ab injustis et importunis hereditibus eam duello defendit et obtinuit. Post non multum temporis sanctos Ewaldos, quamvis indignos, praesumpsit transferre. Prius ergo quam SS. Ewaldos transtulerit S. Anno, graves horum sanctorumque Cuniberti et Clementis intercessione evaserat angustias, maximum periculum, impiaque multorum aduersus se consilia, uti ex his verbis liquet. Quod si adeo haec calamitates, quas Anno tunc evasit, ad annum 1074 spectent, Sanctorum translatio, utpote brevi post has facta, in Annonis litteris anno 1074 recte signatur. Illas igitur calamitates ad hunc annum spectare, nunc probabo.

in Diplomatate Annonis memoratae, a calamitatibus; in quas hic ex Colonien- sium seditione,

C 78 Apud Surium Trimestri quarto in Vita S. Annonis, quam, ut jam monui, auctor gravis ac pene aequalis conscripsit, lib. II, cap. 21 fuse exponitur gravissima Colonien- sium anno 1074 contra S. Annonem mota seditio. Anno autem verosimiliter in praefato Diplomatate sermonem non facit de aliis angustis, periculisque, quam quae in illa seditione subit. Ut id pateat, de eadem seditione nonnulla

etiam hic juverit proponere. Monasteriensis episcopus (Fredericus hic erat, cum S. Annone familiaritate conjunctus) festivitatem Paschalem cum S. Annone, a quo hunc in finem invitatus fuerat, Coloniae Agrippinae celebrarat. Parabat adeo hic jam discessum. Idcirco qui archiepiscopi negotia domestica curabant, jubentur ad evehendum eum navim procurare idoneam. Hi, lustratis perspectisque omnibus, unam mercatoris praedivitis navim, quod ad eos usus apta videretur, occupant, eamque in usum archiepiscopi, ejectis mercibus, quas vehebat, celerrime expedi- diri jubent, vimque famulis, qui navim serebant, obtemperare detrectantibus minitantur. Hi cicato cursu ad navis dominum rem deferunt. Erat huic filius adulta aetate, non minus audacia, quam viribus excellens, primoribus civitatis maxime clarus. Is, assumptis famulis suis, juvenibusque e civitate, quot potuit, archiepiscopi ministros e navi occupata deturbat, accedentesque deinde, ut navim iterum occupent, in fugam vertit. Nec hoc fecisse contentus, seditiosos contra archiepiscopum sermones tota urbe spargit, coque tandem rem perducit, ut in pastoris sui necem cives conspirant, savissimamque seditionem moveant. Rem, ut gesta est, S. Annonis biographus supra laudatus graphice depingit. Illam itaque ejus verbis huc transcribo.

AUCTORE C. B.

E 79 Sic habet: Inclinata jam die in vespere, cum igni oleum, iracundia accessisset ebrietas, subito civium conjurata manus erupit: ac primo portae civitatis omnes custodiis vallatae sunt: deinde ex omnibus urbis partibus ruunt ad curiam, id est, palatium, archiepiscopi et eum celebri quodam loco cum episcopo Monasteriensi caenitentem adorti, tela contorquent, saxa jaciunt, nonnullos ex assistentibus interficiunt, caeteros plagis et vulneribus confectos in fugam vertunt... Tunc archiepiscopum sui inter cuneos hostium nubemque jaculorum vix et aegre expeditum in templum S. Petri abripiunt, foresque non modo seris et vectibus, sed admotis etiam magnis molibus obfirmant. Saevient foris, et instar inundantis aquae rugiunt vasa diaboli, plena vino furoris Dei, et per omnia episcopii penetralia discurrunt fores infringunt, thesauros diripiunt, vasa vinaria concidunt, et dum vina in diutinos usus summa ope congesta, praecipitantius effundunt, repletum subito cellarium ipsos, quod dictu quoque ridiculum sit, inopinis fluctibus periclitatos pene suffocaverat. Alii capellam archiepiscopi irrumpentes, altare spoliunt, sacra vasa pollutis manibus contrectant, vestimenta pontificalia diripiunt; dumque omnem suppellectilem sacri ministerii curiosa, immo furiosa diligentia evertunt, reperientes illic quemdam clericum, praeter timore se in angulo altaris occultantem, et putantes, quod archiepiscopus esset, interficiunt, non sine gratulabunda exprobratione, quod petulantissimae linguae tandem aliquando modum imposuerint. Sed cognito, quod decepti similitudine essent, et episcopus intra templum S. Petri et loci religione et murorum firmitate se tutaretur, undique conglobati ipsum templum obsident, muros perfringere dedita, opera moluntur: postremo, nisi ocyus sibi tradatur archiepiscopus, ignem quoque se adhibituros minitantur.

E Annonianae Vita verbis

F

80 Tum ii, qui intus erant, videntes, obstinatos esse omnes ad necem ejus animos populi, nec ebrietate sola, quae tempore digeri solet, sed etiam odiis et phrenetico quodam furore homines agitari, suadent ei, ut, mutato habitu, effugere conetur de ecclesia, et fallere obsidentes, hoc facto et sacras aedes incendio, et se mortis periculo liberaturus. Opportunum fugae patrocinium tempus pollicebatur. Nam seditione in mediam noctem protracta, horrebant omnia tenebris et caligine, ut haud facile cuiquam esset, vultus occurrentium discernere. Augustus aditus patebat de templo in dormitorium, itemque de dormitorio in atrium domumque canonici cujusdam adhaerentem muro civitatis: isque ante paucos dies orta seditionis impetraverat ab archiepiscopo, Deo ad salutem

hic descripta.

AUCTORE
C. B.* i. e. Mona-
steriensi

salutem archiepiscopi hoc ipsum misericorditer providente, ut, rupto muro civitatis, parvulum sibi posticum facere fineretur. Ibi eductus archiepiscopus, applicitis in evectioem ejus et comitum ejus quatuor equis, abiit, opacæ noctis tenebris, ne ab obviantibus agnosceretur, commodissime usus; repertoque post modicum episcopo Mimigardovordensi*, sociis jam pulchre pro ea tum calamitate constipatus, in locum, cui Nussia nomen est, pervenit. Interim ii, qui circa templum erant, crebris arietum ictibus muros quatiebant, eratque confusa vox tumultuantium, et fidem omnipotentis Dei testantium, quod non evasurus esset manus suas, non decepturus obsidentium diligentiam, etiamsi in minima terræ reptilia se transfiguraret. E contra ii, qui obsidebantur, nunc supplicando, nunc pollicendo, quod diligentissime quasitum, si inveniretur, ipsis tradituri essent, callide ludebant operam perurgentium, usquequo archiepiscopum longius evectum, atque in tuta loca progressum, esse arbitrarentur. Tum demum, reclusis foribus, ipsos ingredi, et pro libito suo quærere sinunt: adjiciuntque, frustra eum quæri intra septa templi, quem certo comperissent primo incursu concitata multitudinis, clara adhuc die urbe egressum, jam in longinquas partes transire potuisse: idque magis suspicandum, quod contractis undique per moram nocturni temporis copiis, primo mane ad occupandam armis civitatem sit adventurus. Igitur ingressi, cum omnia templi penetralia diligentius investigando evertissent, vix tandem admissa fide, quod falli potuissent, deinceps ab inquisitionis studio ad tuendam urbem animos vertunt, armataque multitudinem circumquaque per propugnacula disperunt.

fuit conjectus,
diverse non
sint;

B

C

D

E

F

81 Tali modo præsentissimum vitæ periculum adiit simulque evasit S. Anno. Nunc, quantum opinor, Sancto huic in præmemorato Diplomate sermonem non esse de aliis angustiis, aliisque periculis, quam de iis, quæ in commota contra se Coloniensium seditione subit, quisque ex hac jam data ejusdem descriptione facile intelliget. Nulli quippe in Diplomate, uti hoc cum adscriptione conferenti patescet, calamitatis, quam se subisse Anno ait, characteres reperiuntur expressi, qui non ad amissim etiam convenienter miserrimo statui, in quem hic sæva Coloniensium, prout nunc descripta est, seditione fuit conjectus. Calamitas, quam in Diplomate Anno memorat, subitas cum ad angustias redegit, gravi periculo, impiisque multorum consiliis objecit. Id ipsum quoque fecisse molam in sanctum virum Coloniensium seditionem, ex hujus descriptione jam data evidentissimum est. Quod vero in Diplomate etiam Anno ait, timorem suum in spem, periculum in securitatem, tristitiam in gaudium fuisse mutatam, id ipsum etiam illi in Coloniensium seditione evenit. Liqueat iterum partim ex eadem descriptione jam data, partim ex felici successu, quo S. Anno, quatrividuo duntaxat post seditionem elapso, ingenti stipatus armatorum multitudine, ad civitatem Coloniensem accessit, seditionesque ad officium compulsi, imperataque facere coegit, prout laudata Annonis Vita paulo post verba supra recitata diserte etiam testatur. Itaque omnes omnino calamitatis, ab Annone in litteris memoratae, characteres optime quadrant miserrimo statui, in quem is subita Coloniensium seditione fuit conjectus. Quapropter cum Anno alias in statum adeo miserum, cui videm pariter convenienter, prolapsus fuisse non invenitur, omni dubio procul in Diplomate sermonem non facit de aliis angustiis, in quas ilapsus sit, aliisque periculis, quam de iis, quæ in subita adversus se Coloniensium seditione subivit.

quodque ea
quidem seditio
anno 1074
contigerit,

82 Hinc jam SS. Ewaldorum translationem, quam ex dictis ac dicendis S. Anno fecit, anno 1074 esse affigendam, hunc in modum ostendo: S. Anno, uti in ejus Vita apud Surium lib. III, cap. 15 expresse notatur, anno 1073, die quarta Decembris migravit ad Dominum. Coloniensium seditio, qua de jam fuse egimus, accidit anno obitum S. Annonis proxime

prægresso. Sat evidens, quantum opinor, id fiet cui-cunque Vita Annonianæ seriem apud Surium consideranti. Adhæc cap. 21 Annonis, ex quo supra Coloniensium contra hunc Sanctum seditionem descripsimus, aperte declaratur, evenisse hanc (adi dictum caput) eo anno, quo Natalis B. Georgii martyris in feriam quartam hebdomadæ Paschalis incidit: anno autem 1074 incidit Paschalis festività in diem 20 Aprilis, ac proin natalis S. Georgii martyris, utpote die 25 Aprilis culti, in feriam quartam hebdomadæ Paschalis. Id unicuique vel Paschales rationes inveniunt vel Paschales tabulas consulenti facile innotescet. Itaque Coloniensium adversus Annonem seditio anno 1074 debet innecti. Neque enim hanc ad alium annum, quo Pascha in 20 Aprilis iterum incidit, referre patitur Annonis obitus, qui, si post eandem seditionem uno forte amplius anno evenit, certe annis multo pluribus post illam, spectata Vita Annoniana, evenisse non potest. Quapropter cum ex dictis calamitas, quam Anno in Diplomate sæpissime laudato sese subisse ait, diversa non sit a calamitate, quam ex Coloniensium seditione incurrit, necessum omnino est, ut illa etiam, quæ in Diplomate memoratur, anno 1074 innectatur.

85 Porro ipsa Paschali Hebdomada, ut Annonianæ Vita capite 21 sæpissime citato non obscure indicatur. Annoni obvenit Coloniensium seditio, ac proin etiam calamitas, quam in Diplomate memorat. Jam vero Anno in Diplomate (vide num. 77) luculenter significat, se non multo tempore post hanc, ac proin etiam post Coloniensium seditionem, SS. Ewaldorum corpora transtulisse seu novo elevationis honore affectisse. Fuerunt ergo hæc anno 1074 ab Annone translata, atque id quidem, utpote quo die id factum in Annonis litteris num. 72 et 75 recitatis diserte notatur, tertio Octobris die; neque enim non multo post Coloniensium seditionem seu calamitatem, quam Anno in Diplomate memorat, dici possent Sanctorum corpora translata, si id tantum anni sequentis tertio Octobris die factum fuisset. Et vero tunc utique id factum non esse, liquet ex eo, quod S. Anno, teste ejus Vita jam sæpius laudata, mense illo et anno, quo etiam ad 4 Decembris proVecto obiit, periculosissime decubuerit, atque ad extrema pene deductus Sanctorum corpora transferre non potuerit. Itaque ex omnibus jam dictis certum atque indubitatum efficitur, Sanctorum corpora anno 1074 fuisse translata, seu novo translationis honore affecta. Unde consequitur, ut, quod hic præcipue probandum assumpseram, error in Annonis de Ewaldorum translatione litteras, supra huc transcriptas, non quantum ad annum, sed quantum ad Indictionem irrepperit. Est, ergo, prout jam dixi, pro Indictione 11 Indictio 12 seu potius 15 reponenda. Atque ita quidem jam habes, erudite lector, tum annum et diem, tum etiam occasionem, qua Sanctorum corpora ab Annone fuerint translata.

84 Porro de hac Sanctorum translatione pauca adhuc dicenda restant. Etenim in Vita S. Annonis lib. I, cap. 57 hæc, quæ supra adhuc transcripsi, leguntur verba: Inter hæc et duorum Ewaldorum preciosa corpora, revelatione eorumdem Martyrum instructus, de tumulis (S. Anno) elevavit: quos olim in Saxonia Rhenus amne refluo Coloniæ sepeliendos advexerat. Libro vero tertio, cap. 6 ista: Cum jam exesis carnibus, pellis ossibus adhæreret, quandoque somno (S. Anno) correptus, atque inde experfactus, in has fere voces lachrymabundus prorupit: O Ewaldum martyr, qua ego injuria te affecti, aut quid in te admisi, miser? Sciscitantibus aliis, quid in his verbis sibi vellet, respondit: Equidem vidi sanctissimum martyrem Ewaldum, quem Nigrum vocant, sanctis assistentem altaribus: cumque ego sacrificanti ministrarem, ille, absoluto Sacrificio, in casula purpurea, veste candidissima speciosus valde, ceu nuper ex lavacro veniens, in caelos receptus est. Ego vero sequebar abeuntem, et ubi ad fores caeli ventum est, sperabam, me pariter ingressurum: sed ab eo heu violenter repulsus, video me in hanc caliginem

brevis vero
post calami-
tates, in Di-
plomate me-
moratas, An-
no transtulerit.
E

F

Atque id qui-
dem hic, re-
velatione

A ginem revolutum. Hæc dicens, tantas fudit lacrymas, ut, qui aderant, miseratione permoti, simul cum illo flerent.

caelesti prævia

83 Ex priori textu docemur, Sanctos non fuisse e tumulis sublevatos seu translatos a S. Annone, nisi cum hic prævia illorum revelatione fuisset instructus; quod nulla ratione in S. Annonis Diplomate et litteris supra laudatis datur intelligi. Nec propterea tamen illico existimandum est, S. Annonem, antequam Sanctos elevarit, nulla revelatione fuisse instructum; potuit enim id S. Anno tum in Diplomate, tum in litteris præ modestia animique demissione silentio suppressere. Adhæc in Litteris etiam suppeditat, unde argui potest, illum, cum Sanctos elevarit, revelatione prævia fuisse instructum. Etenim in illis ait, Ewaldos, antequam eos elevarit, in neglectis propter ignorantiam præcedentium loculis positos fuisse. Quibus verbis indicare videtur, aliquamdiu ante etatem suam ignoratum fuisse, quo loco Ewaldi conditi jacerent. Hinc porro jam potest argui, Annonem, ut hos reperiret elevarique, revelatione indiguisse, eaque etiam, cum Sanctos reipsa elevarit, cautus fuisse donatum. Quod si tamen quis contendat, ex Annonis verbis proximè recitatis non consequi, ut ante hujus etatem Sanctorum tumuli ignorati fuerint, responderi potest, Annonem, etiam hoc dato, revelatione potuisse non incassum instrui, non quidem qua, quo loco Ewaldi conditi jacerent, sed qua hos transferendos, novæ elevationis honore esse afficiendos, edoceretur.

B

instructus, forsitan fecit,

86 Ut ut sit, mihi equidem vero non apparet ab simile, S. Annonem, cum SS. Ewaldos elevarit, prævia horum fuisse, ut illius Vita docet, revelatione instructum. Absit tamen, ut hanc quis putet eandem cum Annonis visione, posteriori Vitæ Annonianæ teztu, quem num. 84 transcripti, memorata. Præterquam enim, quod hæc non ambos Ewaldos, sed unum tantum S. Annoni videndum objecerit, ante annum 1075 non evenit. Manifestum id fit ex notis chronicis, quæ ante et post dictæ visionis relationem in Vita Annoniana apud Surium occurrunt, uti quilibet hanc evolvens nullo negotio deprehendet. Itaque S. Anno visione illa ad Sanctorum translationem, utpote quam ex dictis ante annum 1075 fecerit, certissime non fuit instructus. Adde in præfata visionis relatione nihil etiam omnino occurrere, quo S. Anno ad Ewaldorum translationem seu elevationem faciendam instrui utcumque potuerit. Hæc Ewaldorum ratione in duos supra hæc transcriptos Vitæ Annonianæ teztus observanda duai. Porro quæ de Sanctorum per Annonem translatione hactenus dicta sunt, aut certe ex dictis possunt colligi, compendio sic habent: S. Anno paulo post Pascha anni 1074 in summas angustias, præsentissimumque Vitæ periculum subita Coloniensium seditione illapsus, SS. Cuniberti, Clementis et Ewaldorum auxilium imploravit, Sanctos invocatos sibi adesse sensit, horumque adeo intercessione securitati redditus, atque etiam forte Ewaldorum revelatione admonitus seu instructus, hos de antiquis tumulis sublevare decrevit.

C

ditatis etiam utriusque Sancto discretis loculis.

87 Nec tantum id decrevit, verum etiam eodem illo anno 1074, Indictione Constantiniana 15, die tertio Octobris, quo Ewaldi coluntur, executioni mandavit; atque illos quidem etiam in duos discretos loculos tunc deposuit. Colligendum id videtur ex Vitæ Annonianæ lib. III, cap. 13. Ibi enim de S. Annone jam defuncto scribitur: Quarto die post Missas celebratas deportatus est vir sanctus ad monasterium S. Andreae, ad sacras virgines, ad sanctum Cunibertum, ubi inter duos Ewaldos medius est collocatus. Ceterum Gelenius de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. III, Syntagmate 4, pag. 288 de Ewaldis hæc habet: Eodem sarcophago includuntur, ex dono gentis Lindlarie, ut docent arma in sarcophago. Eidem ergo tumbæ seu sarcophago, ut his verbis docet Gelenius, sacra Ewaldorum curia nunc includuntur. Winheimius tamen in Agrippinæ Sacratio pag. 62 sic scribit: S. Anno post Christum natum 1074, v Nonas Octobris ex loculis propter præcedentium ignorantiam

admodum vilibus eos transtulit in præsentibus Si ergo præsentibus Ewaldorum loculi sint it, in quos, ut his verbis indicat Winheimius. SS. Ewaldos transtulit S. Anno, consequens est, ut Sancti, utpote ex dictis in discretos loculos ab Annone translati, discretos etiam nunc loculos habeant: hoc autem pugnare videtur cum Gelenio, qui ex dictis Sanctos nunc eidem tumbæ seu sarcophago includi docet; imo etiam cum iis, quæ ipsemet Winheimius paulo ante memoravit, dicto Opere pag. 61 sic scribens: Asservantur adhuc in alia tumba deaurata duo martyres Ewaldi presbyteri. An forte non observavit Winheimius, quid consequeretur ex eo, quod præsentibus Ewaldorum loculos faceret eisdem cum iis, in quos a S. Annone Sancti fuere translati. Id equidem ego pro certo asserere non ausim. Fieri enim potest, ut Sancti iisdem, in quos ab Annone fuere translati, discretis loculis, una eademque tumba deaurata comprehensis, nunc includantur.

AUCTORE C. B.

§ VII. Sanctorum capita Monasteriensibus concessa, parsque alia reliquiarum S. Norberto.

Sacra Ewaldorum capita Monasteriensibus olim fuisse concessa, Gelenius de Colonia Agrippinensis Magnitudine lib. III, Syntagmate 4, pag. 288 disertè affirmat. Sic habet: Forum (sanctorum Ewaldorum) capita seu sacri vertices olim Monasteriensibus donati sunt. Wernerus Rolevinck lib. III de Situ et Moribus Westphalorum cap. 8, ut etiam de Sanctis Germaniæ Cratopolis, ea in ecclesia majori Monasteriensi, S. Paulo sacra, asservari asserunt. Prioris verba hæc sunt: Horum (sanctorum Ewaldorum) capita habentur in ecclesia majori Monasteriensi: posterioris vero ista: Capita horum martyrum (sanctorum Ewaldorum) in ecclesia majori Monasteriensi conservantur. In binis Usuardinis apud Solerium Auctariis Adventus capitum sanctorum duorum Ewaldorum die 29 Octobris Monasterii annuntiat. Dubitandum ergo non est, quin sacra Ewaldorum capita Monasteriensibus olim vere fuerint concessa. Verum quæri hic jam potest, qua occasione, quoque tempore acciderit, Monasteriensibus sacro illo thesauro ditari. Quemadmodum scriptores, qui id esse factum, aperte docent aut certe innuunt, passim sunt obvia, ita via unum reperias, qui tempus, quo id ipsum factum sit, lato etiam modo definiat. Certe ego, adhibita in excutiendis libris quacumque diligentia, solum invenire quivi Schatenum, qui, quo circiter tempore sacra capita Monasteriensibus donato putat, sat clare edicat.

E

Ewaldorum capita Monasteriensibus olim fuerint concessa.

89 Verba ejus lib. VI Historiæ Westphaliæ p. 354 hæc sunt: Ea (Ewaldorum corpora) post humo levavit, extulitque honoribus D. Anno Coloniensis archiepiscopus. Capita sub id tempus Monasterium translata, quæ dono Annonis, ut persuasum, Fridericus Monasteriensis episcopus, qui duo inter se conjunctissimi fuerunt, impetravit. Fuerunt ergo ex Schateni mente sacra capita eo tempore, quo Sanctos novo translationis elevationisve honore affecti S. Anno, Monasteriensibus concessa, ac proin anno 1074. Tunc enim Sanctos Anno transtulit. Verosimillima sane mihi apparet hæc Schateni opinio. Etenim Fridericus, qui, S. Annone Coloniensem gubernante ecclesiam, Monasteriensem moderatus est, S. Annoni sane familiaritate, ut ait Schatenus, fuit conjunctus. Liquet id tum ex ejus, ut festivitatem Paschalem cum Annone celebraret, ad civitatem Coloniensem accessu supra indicato, tum etiam ex ejusdem ad episcopatum Monasteriensem promotione, ab Annone procurata; ut Cratopolis in Annalibus episcopatus Monasteriensis, ex antiquis scriptoribus sua depromens, clare testatur his verbis: Anno... archiepiscopus Coloniensis hunc Fridericum (fratrem marchionis Misnensis ac Magdeburgensium fratrum præpositum) Monasteriensi ecclesiæ præfecit, et ordinavit episcopum. Adhæc (vide num. 79 et seq.) Fridericus, Monasteriensis episcopus, qui cum S. Annone floruit,

F

Concessionis hujus tempus

Kuic

AUCTORE
C. B.
et occasio.

huic etiam adfuit, ex commota a Coloniensibus seditione presentissimum vite periculum incurrenti.

90 Audierit proinde verosimillime ex ipsomet Annone, qui hic ab impiis sceleratisque præter omnem expectationem ad necem quæsitus, peneque abstractus, SS. Cuniberti, Clementis atque etiam Ewaldorum auxilium imploravit, quique præpotenti horum Sanctorum intercessione periculo imminentis necis quam proximo feliciter ereptus. Hinc tum in SS. Cuniberti et Clementis, tum etiam in Ewaldorum cultum singularem fuerit accensus, laborarique propterea horum posteriorum Sanctorum, quas potuit, reliquias acquirere, diæcesis suæ fidelium venerationi exponendas. Unde eo fuerit progressus, ut, audita, quam S. Anno facturus erat tertio Octobris anni 1074 die, Ewaldorum translatione, dari sibi partem ex horum reliquiis, ab Annone petierit, additis etiam rationibus, quas postulato suo impetrando maxime idoneas putabat. Has, ut reor, verosimillime partes in sacro thesauro Monasteriensibus acquirendo Friedericus habuerit. Quod vero ad Annonem pertinet; hic amici sui postulato verosimillime non illubenter annuerit, vel hoc forte ratione præcipue ductus, quod inde Ewaldorum cultum in diæcesi Monasteriensi non mediocriter propagandum, lato animo aspiceret. Itaque sacra Ewaldorum capita Monasteriensibus concesserit, idque ipso forte tertio Octobris die, quo illos ex dictis novo elevationis honore anno 1074 affecit. Atque ita quidem jam habes, studiosè lector, occasionem simul et tempus Concessionis, qua Monasteriensibus Ewaldorum capita fuere collata. Progredior nunc ad alia, quæ adhuc de illis capitibus commemoranda inventi.

Ille, quidquid scribat Cratepolius, Anabaptistarum furor,

91 Sacer hic thesaurus Monasterium allatus summo, ut par est credere, honore tum a populo, tum a clero fuit exceptus, atque in ecclesia majori, quæ S. Paulo sacra est, collocatus; quod postremum colligendum videtur ex Rolevinco, Cratepolio aliisque, qui in majori illa æde sacra Ewaldorum asservari capita, memoriæ produnt. Fuerunt porro sacra illa pignora diutissime in dicta ecclesia summa fidelium veneratione etiam servata. Verum an hodieque servantur? Ibi certe, si Cratepolio esset credendum, anno 1392 adhuc servabantur. Etenim hic scriptor, qui hoc anno edidit suum de Sanctis Germaniæ Tractatum, in hoc suppeditat, quæ supra adhuc recitari, hæc verba: Capita horum Martyrum (sanctorum Ewaldorum) in ecclesia majori Monasteriensi conservantur. Verum non facile mihi persuasero, hic a vero non deviasse Cratepolium, præfateque anno 1392 SS. Ewaldorum capita penes Manasteriensis adhuc existisse. Quamvis enim nullum cujuscumque scriptoris, quod Cratepolio hic adversetur, Opus excusum reperiam, inter Scripta tamen, quorum sat magnam copiam ipsemet manu sua exaravit atque ad Majores nostros transmisit Gamansius, Societatis nostræ sacerdos, unum occurrit supra adhuc laudatum, in quo ab hoc sagacissimo viro articulo de duobus Ewaldis ita signatum invenio: Capita eorum (sanctorum Ewaldorum) Monasterium allata, ac in summa æde asservata, Anabaptistarum furore exciderunt. Anabaptistarum furor, a Gamansio hic notatus, is est, quo hi anno 1354, occupato Monasterio, regem sibi crearunt, hancque urbem summa impietate, dissipatis etiam rebus sacris, miserrime afflicerunt; ille autem furor diutius non tenuit, quam ad annum usque 1353, quo tandem post longam obsidionem urbs eadem Anabaptistis fuit erepta.

qui hic Hermannus Kerssenbrochii

92 Sanctorum ergo capita jam ante annum 1356 Monasterii exciderant, ac proin ea ibi asservari, anno 1392 perperam scripsit Cratepolius; nisi forte quis velit, huic potius, quam Gamansio esse assentiendum. Verum præterquam quod Gamansius, non autem Cratepolius, ab accuratione plurimum commendetur, nemo facile, quantum opinor, posteriori huic scriptori assensurus est, qui attenderit, quanta rabie Anabaptistæ Monasterii grassati fuerint in ædes resque sacras ac præcipue quidem in ecclesiam cathedralam, S. Paulo sacram, in qua sacra Ewaldorum capita servabantur. Optime id apud Mencke-

nium tomo tertio Scriptorum Rerum Germanicarum col. 1348 nos docet Hermannus a Kerssenbroch, auctor æqualis. Hujus proinde verba, utut prolixiora, huc transcribere, operæ pretium existimo: hæc sunt: Catervatim (quasi scelera inter se partiantur) incredibili amentia et nocendi studio (Anabaptistæ) flagrantes, xxiv Februarii (anno 1354) per urbem (Monasteriensem) grassantur, hi Nisinganas vestales terrent, illi fratres Fontis Salientis adoriuntur, hi Georgianos invadunt, illi in Joannitas, reliquæque urbis cœnobias et sacras ædes impetum faciunt, vestes, pecunias, suppellectilia et quæcumque sibi usui futura existimabant, diripiunt, neque a templis sibi temperant, argentum, aurum, pallia sacra, calices, ornamentaque omnia, in Dei cultum et ministerium dedicata, auferunt, fiuntque impurissimorum verberonum, scortorum et militum vestitus et stipendia. Imagines ex superioribus motibus reliquis confringunt, aut, rasis parietibus, deturbant. Sacellum divo Antonio juxta portam Mauritaniam consecratum, ereptis bonis mobilibus, demoliuntur. Sed nulla vis, etsi sæpe tentata, sacello divi Ludgeri nocere potuit.

93 Eodem die hora quarta vespertina Bernardus

Mumme verbero, agmen secum ducens, editum Domini templi (id est, ecclesiam cathedralis, S. Paulo sacra) adortus, claves vi ab illo extorsit, ibi primum in sacellum divæ Virginis aliaque ex ordine irruunt, dispoliant, frangunt, corrumpunt. Inde templum Dominicum, omnibus ornamentis ereptis, denudant, adyta profanant, altaria, directis mapis, quibus obtegebantur, diruunt, horologium, opus artificiosissimum, malleis securibusque pulsant; singulari vero furore et odio baptisteria reliquiarumque repositoria comminunt, fenestras sediliaque insignibus dominorum magna arte elaborata dissecant. Imagines divæ Virginis ac Joannis Baptistæ, a Francone monacho artificiosissime in tabulis duabus depictas, in usum fornacium perforunt, eaque supra fossam inferiorem urbis juxta Judæorum cœmeterium pro excubias agentibus collocant. Sibillarum effigies, admiranda arte expressas, et circa chorum forniceus per certa intervalla dispositas erunt, imagines patrio marmorinis, raræque arte elaboratas capitibus, brachiis cruribusque contractis mutilant, ligneas vero securibus dissectas in ignem exstructum conjiciunt. Simulacra Patrum, Prophetarum, Apostolorum, aliorumque Sanctorum columnis, parietibus passim affixa, scalis vectibusque admotis deturbant. Ossa Sanctorum et sacrosanctum Domini Corpus pedibus conculcant, organa ereptis tibiis disturbant, fenestras pietas frangunt, et maxime Erici episcopi donum præstantissimum amplissimumque, libros intus humano excremento illitos in anum acervum cremandos congerunt, bibliothecam doctissimi viri Rudolphi Langii, lubricationibus et monumentis autographis nondum editam, lacerant atque discerpunt.

94 Cum ergo Anabaptistæ ea rabie, quæ his jam recitatis Kerssenbrochii verbis exponitur, in cathedralem Monasteriensem ecclesiam, S. Paulo sacram, in qua SS. Ewaldorum capita asservabantur, anno 1354 fuerint grassati, ibidem reliquiarum repositoria comminuerint, Sanctorumque ossa pedibus conculcarint, verosimillimum reor, quod scribit Gamansius, Ewaldorum capita, quæ Monasterii in ecclesia majori servabantur, Anabaptistarum furore excidisse. Certum ad eo prope habeo, Cratepolium, dum circa annum 1390 suum scripsit de Sanctis Germaniæ Tractatum, rei non satis quæram exarasse, quæ de Ewaldorum capitibus Monasterii asservatis asseruit. Itaque Monasteriensis sacra illa pignora ab anno 1074, quo ea a S. Annoni acceperat, usque ad annum dumtaxat 1354 possederunt, nec ea verosimillime, utut forte optarent maxime, amplius possident. Atque hæc sunt, quæ de sacris Ewaldorum capitibus, Monasterium olim delatis, commemoranda habui. Superest nunc, ut de reliquiarum parte ex Sanctorum corporibus S. Norberto, Ordinis Præmonstratensis

verbis describitur,

E

* easque

* forte pario

F

verosimillime exciderunt. Reliquias

A *stratensis patriarchæ, quondam concessa nunc tractem. Hic Sanctus, factis jam Præmonstratensis in Picardia monasterii fundamentis, hinc anno 1121 venit Coloniam Agrippinam, cumque ædificare ecclesiam, in qua, quos jam sibi aggregaverat, socios congregaret, in animo haberet, probeque nosset, Coloniensem civitatem sacris Sanctorum pignoribus esse ditissimam, ab archiepiscopo, qui tunc erat Fredericus, hujus nominis tertius, aliquot Sanctorum reliquias sibi concedi postulavit. Sancti viri voto benigne annuit archiepiscopus, fueruntque illi duo concessa vascula, variis variorum Sanctorum reliquiis, corporumque etiam Ewaldorum parte repleta. Testatur id in Vita S. Norberti, apud nos tomo primo Junii inserta, auctor, canonicus Præmonstratensis, coævus.*

ex Sanctis
obtinuit, Flo-
resciamque

95 Verba, quibus id ibidem num. 48 facit, hæc sunt : Post hæc (S. Norbertus) devenit Coloniam, ubi et libenter suscipitur... Habebat et ipse jam tunc in voluntate ædificare ecclesiam, in qua coadunatos reciperet. Ob hanc causam petivit ab archiepiscopo Frederico et ceteris fidelibus, ut aliqua sanctorum reliquiarum mereret patrocinia suscipere, et quibus non minimum ab antiquo repleta et dotata erat felix Colonia. Annuit episcopus, annuit clerus, justam esse petitionem judicans, et populus. At ille fratribus suis, quos secum habebat, et quos ibidem Deus ei contulerat, jejuniis indicto, hoc pretiosum donum Deo commendabat, quatenus venerabile patrocinium daret invenire. Nocte vero eadem virgo ex numero undecim millium virginum, et nomen ipsius virginis, et locus, ubi jaceret, per visionem cuidam designatus est : et in crastinum ex ordine visionis corpus ibidem quaesitum, integrum repertum est. Quo cum hymnis et laudibus Dei et gratiarum actione suscepto, de reliquiis etiam aliarum virginum aliarumque quorundam martyrum, videlicet Gereonis, Maurorum, duorum Ewaldorum, duo vascula, in modum feretri, ad effendum ei impleta sunt. Norbertus sacro hoc thesauro ditatus Coloniam Agrippinam diu amplius non substitit, sed eo, unde venerat, reversurus, Præmonstratum versus iter arripuit, cumque pervenisset ad locum, ubi nunc abbatia Floressiensis secundo fere a Namuro milliari ad Sabim fluvium cernitur, obviam sibi habuit nobilem matronam, cui Ermensendi nomen erat, Namurensis comitis, cumque hæc ei Floressiensis villæ ecclesiolam ædificandam monasterio obtulisset, suscepit vir sanctus oblatum, ibique, Præmonstratum festinans, reliquit alterum ex reliquiarum vasculis supra memoratis.

detulit S. Nor-
bertus,

96 Testatur hæc pariter laudatus auctor coævus num. 49, nonnullis post verba proxime recitata interjectis, de S. Norberto sic scribens : Assumptis non post multum reliquiis, collectoque fratrum tam clericorum quam laicorum collegio, quos Deo per verbum prædicationis genuerat, redeundi iter aggressus est; qui ubique in ecclesiis et congregationibus cum processione magnifice suscipiebatur. Audiens autem transitum ejus matrona quadam nobilis, Ermensendis nomine, Namurensis comitissa, velociter occurrit ei; obnixè deprecans, ut ad imponendos fratres et religionem, quamdam ecclesiolam suam in villa Floressiæ vellet suscipere. Habebat etenim ipsa multo tempore in voluntate, ob remedium animæ suæ et prædecessorum suorum in ecclesia eadem religionem propagare. Videns autem ille affectuosam mulieris devotionem, respexit eam, et suscepit, quod petebat. Et ibidem altero reliquiarum vasculo derelicto, festinavit Præmonstratum (erat enim instans nativitatis dies) habens clericorum et laicorum fratres circiter triginta novitios. Fuerint haud dubie a S. Norberto Floressiæ relictae, quas Coloniae obtinuerat, SS. Ewaldorum reliquias, si pars harum in uno, pars in altero e duobus supra memoratis reliquiarum vasculis exstiterit.

ubi illas ad
huc exstare,
scripsit Hen-
schenius.

97 Verum hæc de re nec ex laudato auctore Præmonstratensi coævo, nec aliunde constat; unde fit, ut dubitari queat, habuerintne aliquando ac proin an Octobris Tomus II.

etiam hodie habeant Floressienses, Præmonstratensis Ordinis canonici, SS. Ewaldorum reliquias. Rayssius in Hierogazophylacio Belgico pag. 218 recenset Sanctorum reliquias, a S. Norberto Colonia Floressiam anno 1121 allatas, hasque inter Ewaldorum reliquias non comparat. Nihilominus Henschenius noster in Annotatis ad sensum ultimum, qui posteriorem laudati auctoris coævi textum huc transcriptum claudit, lit. c sic observat : Sunt ibidem (in abbatia Floressiensi) reliquias ex præscriptis Sanctis, nempe Mauris, duobus Ewaldis, aliisque Sanctis, ex quibus reliquias Coloniae accepisse S. Norbertum, auctor plus semel jam laudatus, in quem hæc Henschenius observat, verbis num. 95 huc transcriptis memorarat. Ast, inquit, admittenda est illa, qua Ewaldorum reliquias Floressiæ exstare, affirmatur, Henschenii observatio? Puto ego, hanc illum absque maturo examine non fecisse. Forsitan adeo is, qui reliquiarum Floressiæ exstantium catalogum Rayssio subministravit, Ewaldorum reliquias, ut Floressiæ exstantes, in eo omiserit, isque deinde error post annum 1628, quo Rayssius laudatum Hierogazophylacium typis vulgavit, fuerit detectus, ut ex Rayssio nequeat indubitanter concludi, Ewaldorum reliquias Floressiæ ab Henschenio perperam attribui. Ceterum fieri potest, ut etiam pluribus aliis locis, ac præsertim in Westphalia, utpote que regio præcipuis suis viginti quatuor Sanctis tutelariibus Ewaldos accenset, horum reliquias existant, fideliumque venerationi exponantur; quamvis id litteris consignatum reperire non potuerim.

AUCTORE
C. B.

PASSIO,

Auctore sancto ac venerabili Beda,

Ex Historiæ Anglicanæ Ecclesiasticæ
Parisiis anno 1681 editæ lib. v. cap. 11.

Ut autem vidit vir Domini Egbertus a, quia nec ipse ad prædicandum gentibus venire permittebatur, retentus est ob aliam sanctæ Ecclesiæ utilitatem, de qua oraculo fuerat præmonitus : nec Victbertus b illas deveniens in partes, quicquam proficiebat. Tentavit adhuc in opus verbi mittere viros sanctos et industrios, in quibus eximius Wilbrordus c presbyterii gradu et merito præfulgebat. Qui cum illo advenissent, (erant autem numero duodecim) divertentes ad Pippinum d ducem Francorum, gratanter ab illo suscepti sunt : et quia nuper citiorem Friesiam, expulso inde Radhbedo, ceperat e, illo eos ad prædicandum misit; ipse quoque imperiali auctoritate juvenis, ne quis prædicantibus quicquam molestia inferret; multisque eos, qui fidem suscipere vellent, beneficiis attolens : unde factum est, opitulante gratia divina, ut multos in brevi ab idolatria ad fidem converterent Christi.

Sanctorum
Willibrordi
ejusque socio-
rum, in Fri-
siam profe-
ctorum,

a
b
c
d

2 Horum secuti exempla duo quidam presbyteri de natione Anglorum, qui in Hibernia multo tempore pro æterna patria exulaverant f, venerunt ad provinciam antiquorum Saxonum g, si forte aliquos ibi prædicando Christo acquirere possent. Erant autem unius ambo, sicut devotionis, sic etiam vocabuli : nam uterque eorum appellabatur Hewald; ea tamen distinctione, ut pro diversa capillorum specie unus Niger Hewald, alter Albus Hewald diceretur : quorum uterque pietate religionis imbutus, sed Niger Hewald magis sacrarum Litterarum erat scientia instructus.

* idololatria
ducti exemplo
duo Ewaldi,
adeunt, anti-
quam Saxo-
niam,

f
g

3 Qui venientes in provinciam, intraverunt hospitium cujusdam villici, petieruntque ab eo, ut transmitterentur ad satrapam, qui super eos erat, eo quod haberent aliquid legationis et causa utilis, quod deberent ad illum perferre. Non enim habent regem iidem antiqui Saxones, sed satrapas plurimos suæ genti præpositos h, qui, ingruente belli articulo, mittunt æqualiter sortes, et quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur. Huic obtemperant; peracto autem bello,

regionem in-
gressi, duci
petunt ad
satrapam,

h

ACTORRE
BEDA.

rursum æqualis potentiae omnes sunt satrapæ. Suscepit ergo eos villicus, et promittens, se mittere eos ad satrapam, qui super se erat, (ut petebant) aliquot diebus secum retinuit.

occiduntur a
rusticis;

4 Qui cum cogniti essent a barbaris, quod essent alterius religionis, (nam et Psalmis semper atque orationibus vacabant, et quotidie Sacrificium Deo victimæ salutaris offerebant, habentes secum vascula sacra, et tabulam altaris vice dedicatam *z*) suspecti sunt habitus, quia si pervenirent ad satrapam, et loquerentur cum illo, averterent illum a diis suis, et ad novam Christianæ fidei religionem transferrent; sicque paulatim omnis eorum provincia veterem cogeretur in novam mutare culturam. Itaque rapuerunt eos subito, et interemerunt; Album quidem Hewaldum veloci occisione gladii, Nigellum autem longo suppliciorum cruciatu et horrenda membrorum omnium descriptione: quos interemptos in Rhenum projecerunt *k*. Quod cum satrapa ille, quem videre volebat, audisset, iratus est valde, quod ad se venire volentes peregrini non permitterentur; et mittens occidit vicanos illos omnes, vicumque incendio consumpsit. Passi sunt autem præfati Sacerdotes et Famuli Christi quinto Nonarum Octobrium die.

eorum corpora
adverso
Rheno, cui
injecta erant,
prodigiöse
devesca

5 Nec martyrio eorum cælestia defuere miracula. Nam cum perempta eorum corpora amni (ut diximus) a paganis essent injecta, contigit, ut hæc contra impetum fluvii decurrentis, per quadraginta fere millia passuum ad ea usque loca, ubi illorum erant socii, transferrentur. Sed et radius lucis permaximus, atque ad cælum usque altus omni nocte supra locum fulgebat illum, ubicumque ea pervenisse contingeret, et hoc etiam paganis, qui eos occiderant, intuentibus. Sed et unus ex iis in visione nocturna apparuit cuidam de sociis suis, cui nomen erat Tilmon *l*, viro illustri et ad sæculum quoque nobili, qui de milite factus fuerat monachus; indicans, quod eo loci corpora eorum posset invenire, ubi lucem de cælo terris radiasse conspiceret.

honorifice hu-
mantur, dein-
deque trans-
ferantur Co-
loniam.

6 Quod ita completum est. Inventa namque eorum corpora, juxta honorem martyribus condignum recondita sunt; et dies Passionis vel Inventionis eorum congrua illis in locis veneratione celebratur. Denique gloriosissimus dux Francorum Pippinus, ubi hæc comperit, misit; et adducta ad se eorum corpora condidit cum multa gloria in ecclesia in Colonia civitatis juxta Rhenum. Fertur autem, quia in loco, in quo occisi sunt, fons ebullierit, qui in eodem loco usque hodie copiosa fluenti sui dona perfundat.

C

ANNOTATA.

a Sermo hic fit de S. Egberto, Hyensi presbytero, de quo actum apud nos est die 24 Aprilis, quo is Martyrologio Romano inscribitur.

b Wigbertus, S. Egberti socius, colit non invenitur ut Sanctus. In Opere nostro ad diem decimam tertiam Augusti relatus est inter Prætermisios.

c Hic Sanctus Martyrologio Romano ad 7 Novembris inscribitur; quo proinde die de illo acturi sumus.

d Pippinus Heristallius ab anno 681 ad annum usque 714, quo obiit, majoratum-domus in Austrasia tenuit; de hoc ergo Pippino Beda loquitur tum hic, tum iterum infra.

e Radlbedum, seu, ut communius scribitur, Radbodum, paganum Frisonum regem, anno 689 aut sequenti Pippinus Heristallius devicit. Ita omnes fere eruditi recentiores.

f Quid hæc loquendi formula apud Bedam significet, in Commentario num. 20 aperui.

g Quo Sancti ex Hibernia appulerint, non edicit Beda; sed sive in Frisiam sive in Neustriam appulerint, verosimile apparet, eos ex Austrasia, trajecto Rheno, in Antiquam Saxoniam penetrasse. Vide Commentarii prævii num. 41.

h Adi Commentarii prævii num. 2.

i Plures alii etiam variarum gentium apostoli, quocumque Christum prædicaturi properarent, altare portatile reliquumque apparatus, celebrandis sacris necessarium, secum detulisse leguntur. Inter dona, quæ S. Gerardus, Broniensis in comitatu Namurcensi abbas, e monasterio S. Dionysii prope Parisios accepit, secumque Bronium advevit, recensetur itinerarium, id est, hodierno loquendi modo portatile altare, quo sanctus Dionysius, dum viveret, utebatur. De hoc altari ad hunc diem, dum de S. Gerardo agemus, iterum sermo recurret. Gratias Deo, inquit Moguntiacarum Rerum lib. III. Notatione 25 in S. Bonifacii Acta, Serarius, Societatis Jesu sacerdos, superiore anno egi, cum S. Ansgarii, Septentrionalium populorum apostolatu incliti, portatile altare ultima e Saxonia huc allatum, in eandemque paulo post pie relatum, mihi videre, ac in eo sacris operari datum fuit. Plures alios Sanctos, qui pariter Christum gentibus annuntiatum altare portatile secum detulerint, brevitate studio omitto.

k Valesius tom. III Rerum Francicarum pag. 572 sic scribit: Quos Saxones cur in ripa Rheni Beda ponat, Ewaldorum corpora a vicanis Saxonibus in Rhenum abjecta esse scribens, equidem nescio. Quippe poeta quidam Saxo, Arnulfi Aug. æqualis, qui de rebus gestis Caroli Magni libros v composuit, Westfalorum seu Occidentalium Saxonum fines a Rheno non longe abesse dicit; a Rheno initium capere aut flumen attingere non dicit. Ita Valesius, volens scilicet, Bedam, dum Sanctorum corpora in Rhenum conjecta scribit, pugnare cum poeta anonymo, sub hujus Commentarii initium memorato. Verum hic (vide num. 2) antiquæ Saxonie terminos non tam procul a Rheno collocat, ut palam fiat, in hunc Sanctorum ibidem interfectorum corpora conjici non potuisse ac proin cum illo aperte Beda non pugnat. At vero, etiamsi laudatus poeta antiquæ Saxonie terminos longius a Rheno removeret, sicque secum aperte pugnantem haberet Bedam, non illi assentiret, sed huic, utpote minus remoto ab Ewaldorum ætate, qua antiqui Saxones (vide num. 4) terminos suos nonnihil protulere.

l Tilmon seu, ut ab aliis scribitur, Tilmannus inter Prætermisios ad hunc diem a nobis idcirco relatus est, quod nihil sat certi distinctique de ejus cultu innotescat. Bollandus noster tom. I Martii in S. Suiberto ita habet: Visum aliquando nobis perquam probabile, Tilmonem sive Tilmannum, cui SS. Ewaldorum revelata fuere corpora, ex sociis S. Willebrordi fuisse. Hic in perisque Bedæ exemplaribus Tilmon vocatur, in alio Ms., quo usus in Cantabrigiensi editione Abrahamus Whelocus, Tilmannus est; in Saxonica paraphrasi regis Alfredi, Tilman. Ita Bollandus, satis indicans, sese equidem admodum dubitare, an ex S. Willibrordi sociis Tilmon exstiterit; quod etiam et mihi admodum dubium apparet. Bailletus ait, Tilmonem ex loco, quo Sanctorum corpora inventa sunt, fuisse oriundum; quod sine fundamento ab illo assertum, idcirco suspicor, quod nihil occurrat, unde illi haurire potuerit.

m Olim S. Clementis, nunc S. Cuniberti nomine insignita.